

UNITÁRIUS ÉLET

XLV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM

1991. MARCIUS—APRILIS

GOLGOTA

„Amikor én fölemeltem e földről,
mindeneket magamhoz vonzok.”

János ev. XII. 32.

...Szép szál cédrus Libanon erdejében. Reá tűzött az első napsugár, amint kivillant az éj kárpitja mögül. Olyan jólesett neki ez a mennyei üzenet, mint a mély álomból ébredező gyermeknek az édes anyai csók... Napsugár cirógatta, vihar verte, ostromolta; így nőtt nagyra egykor ez a szép szál cédrus Libanon erdejében. A vándor már messziről meglátta és feléje igyekezett, hogy üdítő árnyékában megpihenjen. Ágain az égi madarak fészket raktak s olyan szépen csicseregtek a Teremtés dalát, hogy az egész erdő egy hatalmas szimfóniába olvadt. Boldog volt, aki bár egy gallyacskát magával vihetett róla, hogy ott legyen vigasztaló emlék gyanánt a szíve fölött még akkor is, amikor örök álomra hunyja le fáradt szempilláit. A cédrus maga is az ő kiterjesztett karjaival vágyott, esengett a boldogság után. Szerette volna átölelni az egész világot... Szép szál cédrus Libanon erdejében, ne álmodozz tovább! Nem hallod-e, hogy körülötted itt is, ott is „a fejsze immár a fáknak gyökerére vettetett?” S légy bár „Jessenek ama gyökere”, légy bár a legszebb valamennyi közt, Téged is kívágnak... S vaj' mi lesz belőled?

...Árboc a nyílt tengeren tovasikló gályán, amelynek vitorláit kedvező szél dagasztja. Csillagos ég alatt, vagy borongós, sötét vizeken némán, kimérten, méltóságteljesen haladsz előre, mert az utat és az irányt Te magad tűzted ki magadnak. Ki hitte volna, hogy gyökeredtől megválva ilyen könnyedén megszokod az örvénylő habok örök háborgását! Hogy-hogy?... Olyan sietős a dolgod? Nem érsz rá, hogy megpihenni bebetérj egy csöndes kikötőbe? Nem. És nem. Neked folyton-folyvást útban kell lenned, mert Te drága kincseket szállítasz egyik világból a másik világba... Árboc a nyílt tengeren tovasikló gályán! Te jól tudod: hol éheznek és oda kenyeret viszel. Te jól tudod: hol rongyoskodnak és mezítelenül didergő szentjeid között szerte osztogatod a Te vitorláidnak királyi palástját. Te jól tudod: hol szomorkodnak s hozod-viszed, viszed-hozod Gileád balzsamát, amely minden sebet begyógyít. Minden sebet? És a tied, a Te sebed vajon nem fáj-e még? Az, amit valamikor réges-régen az a fejszecsapás okozott? Ne botránkozz meg rajta, hogy ilyesmit kérdezek. De lásd, én okulni akarok. Én követni szeretnék Tégedet. Veled röpülni a nyílt tengeren tovasikló gályán, csillagos ég alatt, vagy borongós, sötét vizeken. Némán, kimérten, méltóságteljesen. Együtt haladunk máris: érzem... Érzem, hogy a fejszecsapás Téged lesújtani nem bírt, de fölemelt. Betelt az Írás: „mindeneket magamhoz vonzok”. Engem is, őt is, mindannyiunkat... De a mérhetetlen mélyben ezer halál leselkedik s az orkán bömbölő torka rekedten, fogcsikorgatva zúgja reád a „Feszítsd meg!”-et. S légy bár Áronnak „virágos vesszeje”, légy bár a legszebb valamennyi közt, egy zordon éjszakán porba dobott roncs vagy... S vaj' mi lesz belőled?

...Élő kereszt az örök Golgotán, amely egyre könnyörtelenül szedi a maga áldozatát, mint a Végzet útja, amelyet kikerülni nem lehet. És nem szabad. És mindkét lator között ott függ egy-egy Igaz, akinek azért kell meghalnia, hogy a bűnös világ a maga „botránkozásából” és „bolondságából”, mintegy részegítő italnak tobzódó mámorából kijózanodva, a lelki sötétségből ama nagy Világosság felé fordulva, lásson ismét, lásson tisztán. Megismerje és megutálja önmagát. Levesse a lárvát, amely alatt — hála a Gondviselésnek! — ott mosolyog, ott tündököl még a megváltottság áldott érzetében, mint egy kis gyermek anyagi képe: az isteniúság dicső arculata. Letépje és eldobja magáról koldusrongyait, amelyeket divatos tükrében tetszelegve aggatott magára, hogy eltakarja szépséghibáit, a foltokat és a szeplőket, amelyekben az örök Teremtőnek része nincs... Élő kereszt az örök Golgothán! Oh, jaj, azóta híveid körében akárhány helyen is ütöttél tanyát és bujdosolva, más-más név alatt, akárhányszor játszottad is el e bús tragédiát. Te voltál mindig a vezér, lelkek királya, Te: rajtad pihent meg, benned bízott a vértanúknak serege.

Benned bízunk mi is, hogy keresztthordozásunkat elfogadod, hibáinkat jóváteszed... S „magadhoz vonasz” bennünket is, hogy még ma veled lehessünk a lelkek paradicsomában... Amen. (1940)

Józan Miklós

„Historia ecclesiastica unitariorum in Transsylvania”

A Bibliotheca Unitariorum alapítvány, amely az 1979-ben Siklóson tartott nemzetközi antitrinitárius konferencia után alakult, fenti címen szeretné megjelentetni a több kéziratos példányban magyar, erdélyi és amerikai könyvtárakban elfekvő példányok felhasználásával feldolgozandó anyagot.

A Keresztény Magvető régi köteteit forgatva rátaláltam a Dávid Ferenc életrajzát megírt (1879) Jakab Elek: Kiáltó szó című írására, melyben egyebek

mellett javasolja a Kénosi Tözsér János és az általa Fosztó Uzoni István néven ismert kéziratok kiadásának a fontosságát. Ebben az írásban s az erre adott püspöki válaszban (1887) néhány újabb vagy felfrissített adat szól mindkét kezdeményező életéről és némileg módosítja azokat az adatokat, amelyeket a Zoványi—Ladányi Egyháztörténeti Lexikon (1977) e két kéziratos szerzőről közöl.

(Folytatás a 2. oldalon)

Két évvel alulírott, Klaniczay professzorral, a B. U. alapítvány tanácsának magyar elnökével beszélgetett e témáról. A legnagyobb gond a megfelelő szakember megtalálása volt. Azóta az erdélyi könyvtárak használata is megoldottnak látszik, és sor kerülhet az Amerikában levő példány hazahozatalára, melyet dr. Wilbur felhasznált az 1952-ben, a Harvard kiadónál megjelentetett "A HISTORY OF UNITARIANISM" II. kötetében a Transsylvaniai vonatkozó mintegy 150 oldalon írt dolgozatában.

A B. U. alapítvány egykori szorgalmazói közül ma már csak dr. J. Godbey Chicago, USA és dr. Erdő János és dr. Ferencz József vannak életben, a többiek, lengyelek, olaszok, hollandok csak távolról érdeklődnek e történelmi téma iránt.

Kevesen tudják azt is, hogy egykori kezdetleges magyar fordítások mellett, a 20-as évek után Márkos Albert, latin szakos gimnáziumi kedves tanárunk títával írt kézírásos fordítása is rendelkezésre áll.

Klaniczay professzor úgy érzi, hogy most rátalált a megfelelő szakemberre, aki életéből mindennapi rendszeres elfoglaltsága mellett három éven át időt és fáradságot tudna szentelni e nagy terv megvalósításához.

A MTA levéltárában dolgozó Káldos János kutató már foglalkozott egyházunk harmadik püspöke, Enyedi György (1592—1597) irodalmi és teológiai munkásságával. Az alapítványhoz benyújtott tervezetében vállalkozik e munka végzésére, probléma ma elsősorban az anyagiak előteremtése, de talán erre is akad segítő készség.

A HISTÓRIA szerzői:

KENOSI TÖZSÉR JÁNOS (1708—1772) Kénos község szülötte volt Udvarhelyszéken. Iskolai tanulmányait a kolozsvári unitárius kollégiumban fejezte be, itt lett 1730-ban köztanító. 1732-ben már senior lett. Tordára ment rektornak az akkor ott működött unitárius isko-

lába 1734 áprilisában. Azután Bágyonba ment lelkészi feladatot vállalva, ott kezdte el történetírói munkásságát. Innen az ugyancsak aranyosszéki Torockószentgyörgy történelmi nevet viselő és több regényt inspiráló falu lelkészi állását foglalta el 1771-ben. Az egyházi főconsistorium innen átrendeli Torda mellé Szentmihályfalvára, de ezt a tiszteletet betegsége miatt már nem foglalhatta el, 1772. jún. 22-én Torockószentgyörgyön halt meg s ott is temették el.

Korán kezdett el foglalkozni az erdélyi unitáriusok történelmével és a Zoványi—Ladányi (1977) Lexikon feljegyzi két kézíratos tanulmányát a következő címen: *Historia ecclesiastica Transylvano-unitaria* — melyet később Uzoni Fosztó folytatott — valamint "De typographiis et typographia unitariorum in Transylvania".

Összefoglalást írt *Notae quaedam de reformatione civilis Kolozsvár* címen. Más kézírásos dolgozatairól is tudtak az egykorúak, de azok lappanganak. A később Uzoni Fosztó neve alatt közismertté lett unitárius egyháztörténelmi munka első kötete az eddigi adatok szerint Kénosi Tözsér munkája volt.

UZONI FOSZTÓ ISTVÁN (1729—1777). Az adatok a Keresztény Magvetőben talált és Benczedy Gergely tollából és gyűjtéséből fennmaradt feljegyzések szerint nem helytállóak. Kolozsvári iskolai tanulmányainak elvégzése után Torockón lett lelkész és innen ment Torockószentgyörgyre, majd 1771-ben mint Kénosi Tözsér utóda, szintén Bágyonba. Folytatja Kénosi Tözsér kézíratos egyháztörténelmét. Az aranyostordai egyházkörnek jegyzője volt. A Zoványi Lexikon szerint Kolozsvárt 1765-ben megjelent "Akármely keresztyéneknek hét szükséges mindennapi dolgára készített imádságok" c. műve, mely egyházi könyvtárunkban nem található, most nyomozzuk, hogy a Széchényi Könyvtárban van-e belőle példány.

dr. Ferencz József

Keresztény ébredés

Lapunk korábbi számában már hírt adtunk arról, hogy Balácsi László, füzegyarmati unitárius lelkész fenti címen indított, gyülekezeti hírmondót.

Az alábbiakban a lap 5. számából adunk közre egy áhitatot:

— o — o —

IMHOL VAGYOK ÉN, KÜLDJ EL ENGEMET!!!

Ézsaiás prófétai küldetése az elhívási látomással kezdődik, amely élmény minden Isten-keresőnek megadatik, ha őszintén elmerül a csodás, : lenyűgöző felismerésben: "Szent, szent, szent a Seregeknek Ura, teljes mind a széles föld az Ő dicsőségétől!!"

Az egész látomás drámai lefolyása után szinte természetesen tesszik az, hogy a megszólításra Ézsaiás vállalja a rettenetes küldetést; prófétálni, Isten üzenetét bedugult füleknek, Isten megrendítően szép világát mutogatni elvakult, bezárult szemeknek, akik se hallani, se látni nem is akarnak. E rettenetes munkát mégis elvállalni habozás nélkül, nincs ebben feloldhatatlan ellentmondás?

Nincs!! Nincs, mert e küldetés nem emberektől van és semmi sem túl drága ahhoz, amit Isten nevében e világért tennünk lehet és tennünk

is kell! Panasz-világban élünk, de emberségünk, a teremtés koronájának küldetésünk megtagadását jelenti, ha nem tudjuk, ha nem merjük, ha habozunk, ha kételkedünk kimondani és azzal együtt vállalni minden velejárót: Imhol vagyok én, küldj el engemet!!

Nehéz, jellempróbáló időkben sok a kételkedő ember, akik ezerszer is megfontolják lépésüket, ha tenni kell valami nemes, magasztos ügyben, megvizsgálják az érdek, a haszon mikroszkópján keresztül vállalásukat, tenniakarásukat. Nem azt várja az Elküldő tőlünk, hogy fejtellenül ugorjunk neki a falnak. Nem erről van szó!

Isten embert alkotott, hogy munkatársa legyen világunkat formáló, alkotó szép elgondolásaiban, terveiben. Isten világához csak a jó tartozik és minden egyéb, ami felfelé mutat, az embert is mindig feljebb ösztökéli. És mit tapasztalunk, mit látunk?? A sötétség erői meg akarják buktatni az Embert! Ezek az erők pedig ott aratnak, diadalmaszkodnak, ahol sok a kételkedés! Ott, ahol a sok önző érdektől nem lehet látni a Küldetés magasztos voltát! Ott, ahol kételkedő Tamások már egy isteni eszmét megpecsételő verhullatás után újabb sebeket szeretnének látni és érezni, újabb szenvedésekkel, újabb borzalmakkal. QUI PRODEST? — KINEK HASZNÁL?? Az emberiségnek biztosan nem!

Hozzánk, a por gyermekeihez más "nem illik" itt, csak vállalni prófétai odaadással: "Imhol vagyok én, küldj el engemet!!" Küldetésünk nehéz útján pedig vezessen Arany János szép gondolata: "Ember lenni mindig, minden körülményben."

PROTESTÁNS KOZMÜVELŐDÉSI EGYESÜLET

A két éve alakult, nagy múltú egyesület 1991. febr. 28-án tartott közgyűlésén új intéző bizottsági tagokat választott meg. Egyházunk képviselőjében Orbókné Szent-Iványi Ilona lelkésznek, eddig végzett munkája alapján továbbra is egyhangú bizalmat szavaztak meg.

Az egyesület munkájában való részvételre ismételten felhívjuk híveink figyelmét, hisz a szakosztályok előadásait neves protestáns előadók tartják. Az egyesület alelnöke Bartók Béla főgondnokunk, választmányi, vagyis elnökségi tagja Huszti János püspök, dr. Ferencz József ny. püspök, Török Tamás, dr. László Gyula.

A Lélektani Szakosztály kéthavi összejöveteleit — rendszeresen — Nagy I. u.-i gyülekezeti termünkben tartja.

Az Irodalmi Szakosztály januári ülésén Török Tamás író afia tartott egy kiváló Márai-előadást, nagy számú hallgatóság előtt.

Istentől áldott Húsvétot kívánunk híveinknek és olvasóinknak!

WORLD

Az IARF negyedévi hírmagazinja ez évi első számában egy részlet jelent meg Dr. Robert Traer főtájtár, 1990. aug. 1-én elhangzott, ún. beköszöntő beszédéből.

Az alábbiakban ebből közlünk fordítást:

"Küldetésünk az, hogy örökségünk tüzeiben olyan eszközöket kovácsoljunk, melyek a mai időknek megfelelnek. Ahol megosztottságot és rombolást találunk, ott olyan programot kell készítsünk, mely elősegíti egymás megértését és a közösségi érzést.

Ahol a nagy vallási tradícióktól való elfordulással találkozunk, — mivel az emberek egyre inkább a technikában látják a megváltást — nyitottak kell maradjunk a Szentlélek misztériuma felé, amely megmozgatja szívünket. Saját példánkkal kell utat mutassunk másoknak.

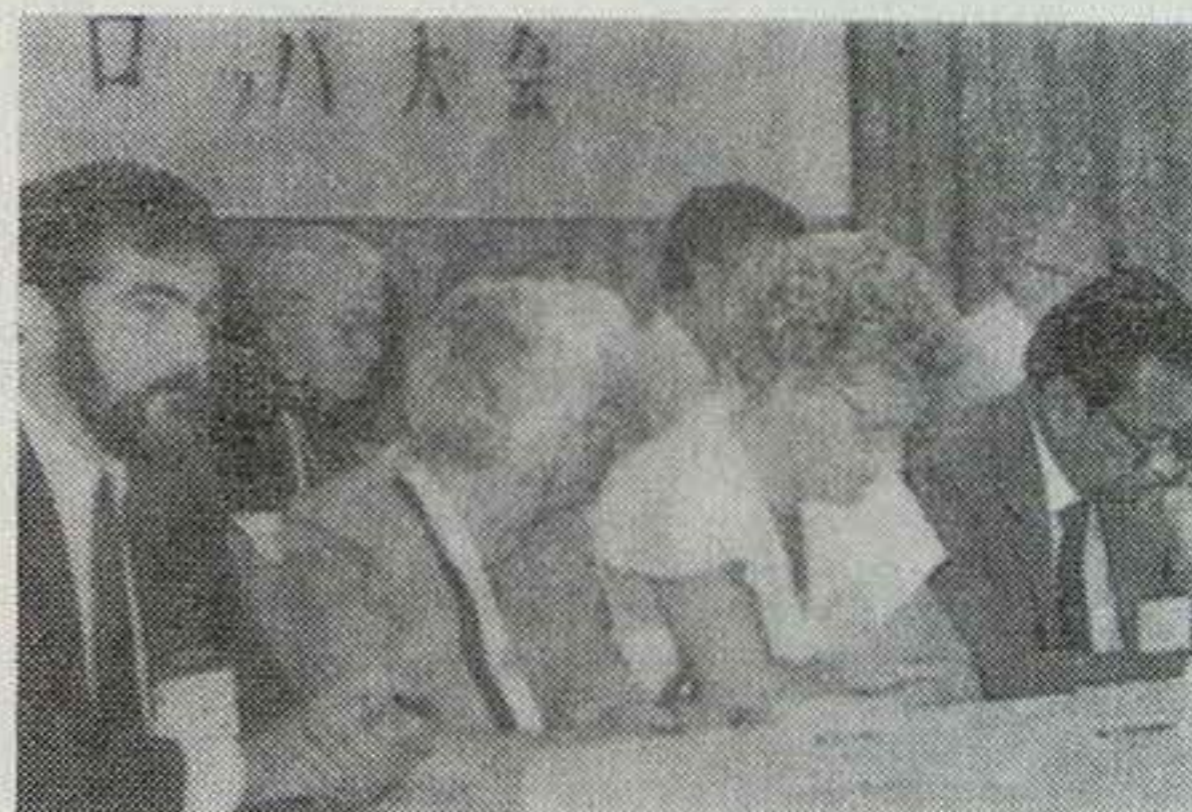
Ahol bizonytalansággal, félelemmel, fanatizmussal találkozunk, nyugodtan és bátran kell cselekednünk. Akik félelemben vannak, azokat meg kell hallgassuk és szeretnünk kell őket. A különböző vallási hagyományok fanatikus szélsőségeinek saját meggyőző erőnkkel kell megmutassuk, hogy a szabadelvű vallásosság és a vallási gyakorlatok felszabadítása közelebb visz minket az igazsághoz.

Küldetésünk az, hogy cselekvő módon válaszoljunk a Szentlélek kihívására. Küldetésünk az, hogy hűek és nyitottak legyünk a felső hatalommal szemben, mely új világot hoz létre korunk káoszából. Az a küldetésünk, hogy önmagunkat adjuk az igazság keresése útjára, szavakban, tettekben, munkában, imádkozásban, együttérzésben és szolgálásban. Az a küldetésünk, hogy tradícióink bölcsességét megtartva, a béke, az igazság és az egységes világ megteremtésének eszközeivé váljunk.

Testvéreim! Ez mind rajtunk múlik. Nekünk csupán annyit kell tennünk, hogy szeretjük gyermekeinket és unokáinkat, és úgy éljünk, hogy ők is élhessenek. Nekünk csupán annyit kell tennünk, hogy szeretjük a virágokat és a madarakat, gyönyörködünk bennük, és úgy élünk, hogy ők is élhessenek. Nekünk csupán annyit kell tennünk, hogy szeretjük vallási és kulturális hagyományainkat, énekeinket, imádságainkat, Szentírásunkat és

Az 1990. aug. 5-i istentiszteleten Huszti János püspök köszönti a külföldi résztvevőket, Orbókné Szent-Iványi Ilona tolmácsolásában, ülve Rev. Hiromichi Ariji japán lelkész látható

A hamburgi kongresszuson újonnan megválasztott vezetőségi tagok egy része, balról jobbra: Rev. dr. W. Schulz, dr. Kovács Lajos, N. Gulbrandsen, M. van Deursen és az új elnök P. Roy Choudhury

liturgiánkat, és úgy kell éljünk, hogy ezek megmaradjanak.

Nekünk csupán annyit kell tennünk, hogy szeretjük és tiszteljük Istenünket, és a teremtett világot, a mennyet és a földet, a tengereket és a szárazföldet, és úgy éljünk, hogy minden élet fennmaradjon."

Az evangéliumokról

Az alább közölt tanulmány a Budapesti Egyházközség januári bibliaóráján hangzott el. Az azon résztvevő híveink javaslatára közöljük a cikket.

I. rész

Az unitárius ember az evangéliumokban foglaltakat cselekedetei zsi-

nórmértékének tekinti. Belőle elfogadja mindazt, amit alkalmasnak ítél életének alakítására.

Az Újszövetség — az evangélium — 27 irat gyűjteménye.

Az első négy irat Jézus életét, tanítását és halálát mondja el, kibővítve, vagy inkább megtoldva az

írók korszellemet tükröző meglátásaival.

Az evangéliumok olvasása közben feltűnik, hogy azoknak szövege nem mindenben egyezik. Mivel magyarázható ez?

Azzal, hogy az írók más és más honnan kapott szóbeli hagyományokra alapoznak,

— mert más műveltségű olvasókhöz szólnak,

— mert más és más gondolatot emelnek ki.

Amint tudott, Jézus nem hagy hátra írásbeli följegyzéseket. Ezt tanítványaitól sem kívánja. Így írásban azok sem örökítik meg — legalábbis sem életében, sem közvetlenül halála után — tanításait. Azok keleti mintára könnyen megjegyezhető ún. bölcs mondásokban terjednek. Képeket és olyan hasonlatokat tartalmaznak, amelyeket könnyen lehet fejben megtartani. Ezeket a tanításokat sok esetben elmondják. Ennélfogva formálódnak és alakulnak.

Amikor több évtizeddel Jézus halála után megkezdődik a jézusi tanításokat megélni akarók közösségbe (egyházba) tömörítése, szükségük van olyan eszményképre, akit követhetnek. Hogy Jézust kiemeljék a mindennapi emberek sorából, megindul eszményítésének folyamata. Ennek megfelelően életét csodás eseményekkel tüzdellik körül. Ilyenek:

- angyal jelenti be Máriának fia születését,
- az egész betlehemi epizód leírása, beleértve az üstököszt, az angyalokat, a királyoknak és a pásztoroknak szerepét is,
- a csodás gyógyítások,
- Jézus föltámadása és mennybemenetele stb. stb.

Ezek mind azt hivatottak bizonyítani, hogy az a Jézus, akinek tanítását — részben — megőrzi a szájhagyomány, az a Jézus Isten kiválasztottja, hiszen életének a szokásostól eltérő eseményei ezt bizonyítják.

Ahogy alakul és formálódik az intézményesített kereszténység élete, úgy válik egyre sürgetőbbé a jézusi tanításoknak és Jézus élettörténetének megörökítése.

Erre is akadnak vállalkozók!

Az újszövetségi könyvek írói közül Márk evangéliuma a legrégebb. E könyv szerzője Márk. Ő annak a Máriának fia, akinek házában az első Jeruzsálemben alakuló gyülekezet vezetői és tagjai több ízben összejönnek. Unokaöccse Barnabásnak, akit Pál apostol munkatársaként ismerünk. Neve az evangéliumban nem szerepel. A feltételezések szerint ő az az ifjú, akit az Olajfák hegyén — mint Jézus környezetének egyik tagját — elfogják, de az elfogók kezében hagyja ruháját és elmenekül. Így szemtanúja lehetett a Getsemáné kertben lefolyó eseményeknek, azaz Jézus elfogásának.

Ez a Márk Jézus életét és tanítását a pogányokból lett keresztényeknek írja. Fölhasználja a szájhagyományokat és a közziklának mondott tanítványokat, mint az események többségének szemtanújától beszerzett adatokat. Ezeket egybeolvasztja s a szemtanú — Péter — halála után Rómában megírja. Tekintettel, hogy alacsony kultúrszinten álló embereknek ír, a mondanivaló súlyát Jézus cselekedeteire és szenvedésére helyezi, mert ez az, ami számukra érthető s amit közülük is sokan átélnek.

Máté evangéliumának szerzője egyes teológusok szerint Máté, Alfeus fia, aki egyike Jézus 12 tanítványának.

Tudott, hogy ez a Máté vámszedő Kapernaumban, aki megvendégeli házában Jézust. Az is tudott, hogy Máté a későbbiekben Palesztinában, Etiópiában és Macedóniában tanít — Jézus felől.

Evangéliumának forrásanyaga az evangélium egybeszerkesztésekor már meglevő Márk evangéliuma és egy ún. Jézus beszédeit tartalmazó "Gyűjtemény". Eredeti nyelvezete görög.

Más teológusok elvitatják a szerzőséget Alfeus fiától s arról szólnak, hogy az evangélium egybeszerkesztője egy másik Máté nevű férfiú. Ez előbb elkészíti az ún. beszédgyűjteményt, majd erre építi föl mondanivalóját. A feltételezés szerint ez a Máté zsidóból lesz keresztényé s evangéliumát azoknak írja, akik miként ő is — zsidóból lettek keresztényé. Ezért olvashatunk evangéliumában Jézus dávidi származtatásáról s arról is, hogy Jézus a félreismert, de valóságában a zsidóknak küldött Messiás, a választott nép világuralmának megalapozója. De mert Jézus nem ilyen szerepkört tölt be, nem ismerik el messiási voltát és keresztre feszítik. Az evangélium írója könyvében Jézus messiási voltát bizonygatja.

Bizonyítékait az Ótestamentumból — ebből a zsidók által jól ismert könyvből — veszi s azt hirdeti, hogy Jézusban az ótestamentumi próféciák teljesednek be. Mindent egybevetve Máté célja evangéliuma megírásával az, hogy felismerjék Jézusban a hozzájuk küldött Messiást és fogadják el — ha utólagosan is — annak.

Az evangélium nagy súlyt helyez Jézus tanítására, s a fiatal keresztény gyülekezetnek azt akarja megmutatni, hogy miben nyilvánul meg Jézusnál a törvény betöltése és hogy mit jelent az az új élet, amelyet Jézus tanításának megélése jelent. Az evangélium megírásának — föl-tételezett — helye Palesztina vagy Szíria. Ideje a 60-tól 70-ig terjedő esztendőök valamelyike.

A harmadik evangélium szerzője már jóval ismertebb személy. Neve: Lukács. Eredeti foglalkozására nézve, orvos. Mint Pál apostol egészségének helyreállítója ismerkedik meg a már régen keresztrefeszített Jézussal.

Szülőháza Antiochia. Eredetileg ő is a pogánynak tekintett görög kultuszok egyik képviselője. Miután a görög filozófiai alapokon álló és görög filozófiai előtanulmányokat végző páli — Jézusról szóló — tanításokat elfogadja, mint tolmács, elkíséri Pált első és második misziós útjára. Mivel nem jézusi tanítvány és így nem is szemtanú, gondosan összegyűjti, amit mások mondanak Jézus felől s evangéliumában ezeket összegezi. A fő forrása természetesen Pál apostol. Evangéliumát görög szokás szerint ajánlással látja el. Itt az ajánlás

Teofilnak — egy nyilván hozzá közelálló — római hivatalnoknak szól.

Lukács művelt, széles látókörű ember, aki a Rómában élő keresztényekhez szól. Mikor evangéliumát írja, már virágzik a pogány misszió. Jézust minden hátsó gondolat és teológiai spekuláció nélkül, a bűnösök megváltójának tekinti. Szereti a meghitt, kedves képeket. Munkájába a veszendőbe menő gazdag, Jézussal kapcsolatos anyagot kívánja megőrizni. A többi evangéliumi írótól eltérően foglalkozik Jézusnak az asszonyok irányában megnyilvánuló álláspontjával is.

Az evangélium keletkezésének ideje 65 körül lehet.

A negyedik evangélium szerzője, János szintén jézusi tanítvány.

Apja Zebedeus, jómódú halász. Anyja Salome, Jézus anyjának, Máriának a testvére. 44-ben hal meg.

János — Jézus halála után hosszú időn keresztül — a Jeruzsálemben levő keresztények vezetője. Egy időben az efézusi gyülekezet főpapja, Domitianus császár Páthos szigetére száműzi. Itt írja meg a Jánosi Jelenések című könyvét. Közel 100 évet él. Efézusban hal meg.

Evangéliuma, amely átgondolt és kidolgozott jézusi beszédeket közöl, Efézusban íródik a 90-es évek második felében.

Mondanivalóját a görög filozófia hatása alatt, a görög filozófiában jártas embereknek írja. Mint Jézus életének szemtanúja, az eseményekről igyekszik pontos tudósítással szolgálni. Evangéliumának nyelve görög.

Az eddig elmondottakat összefoglalva, az evangéliumokról az alábbi tudott:

A legrégebbi evangélium írója Márk, aki ebben a tevékenységében a szájhagyományokra és egy ismeretlen beszédgyűjteményre támaszkodik. Evangéliuma a pogányokból lett keresztényekhez szól.

Máté az időrendben másodikként keletkező evangélium írója, jézusi tanítvány. Forrásanyaga a már említett beszédgyűjtemény s az azt már feldolgozó Márk evangéliuma. A zsidóból áttérő keresztényekhez szól.

A harmadik evangélium szerzője Lukács, Pál apostol tanítványa, a görögökkel kívánja megismertetni Jézust.

A negyedik evangélium szerzője pedig János, Jézus unokatestvére, aki a filozófiai tanulmányokkal rendelkező zsidóknak ír.

Ezeket azért kell tudni, hogy világosan lássunk azokban a kérdésekben, amelyeket az evangéliumok felszínre vetnek.

Máté evangélista pl. egyedülálló módon közli Jézus családfáját. Miért nem közli a többi evangéliumi író?

Azért mert Máté a zsidókból keresztényekké levőkhöz szól, akik ószövetségi ismereteik alapján Dávid királytól származtatják a Messiást. Ha Jézus Dávid király családjából származik, akkor hihető messiási küldetése. Cáfolata ez a keresztfán véget érő élet szegényének s bizo-

nyossága a Jézus személyéhez fűződő állításoknak.

Vegyünk egy másik példát!

Ott van a betlehemi legenda. Mit igyekeznek ez hihetővé tenni?

Azt, hogy Jézus nem volt a szó hétköznapi értelmében vett ember. Születésekor rendkívüli dolgok történnek, hatalmasságok figyelnek föl rá. Tehát nem az az ember, aki a kereszten fejezheti be életét. Ezt bizonyítja a föltámadási történet is.

A bibliakritika megállapítása szerint a legrégebb, a többieknek forrásként szolgáló Márk evangéliuma eredetileg a 16. rész 8-ik versével végződik. Itt arról van szó, hogy a szájhagyomány csak Jézus eltemetéséről és az asszonyok balzsamozási szándéka felől tud. Amikor a sírhoz kimenő tanítványokkal közli a fehér ruhás ifjú, hogy Jézus föltámadott, az esemény eredeti tudósítása azzal végződik, hogy a tanítványok félnek és a tapasztalt események felől senkinek nem szólnak. Az ezt követő toldalék, amely több jézusi megjelenésről szól, — ma már tudott, hogy — Ariszton presbiter munkája, aki Jézus természetfelettségének igazolásául toldja meg az evangélium eredeti szövegét. A többi — Márk evangéliumából merítő, vagy azt feldolgozó — író csupán átveszi ezt a közlést, s a maga elképzelése szerint kerekíti, formálja.

Itt még az is figyelmet érdemlő, hogy mind a 4 evangélium Jézus halála után íródik s a Jézussal kapcsolatos eseményeket a feltámadás szemszögéből ítélik meg.

A következtetés kézenfekvő. Jézus föltámadt. Ez pedig elégséges arra, hogy igazolja Istenségét.

Ennek az eszmének nagy hirdetője a Jézusról szóló tanítások atyja, Pál apostol.

Életét az apostolok cselekedeteiről szóló lukácsi tudósításokból és az általa írt levelek összevetéséből ismerjük meg.

Tarsusban születik. Szülei római polgárjoggal rendelkező zsidók, akik gyermeküket szigorú farizeusi szellemen nevelik. Jeruzsálemben a híres törvénytárgyalónak, Gamalielnek növendéke. Fő irányítója a korabeli keresztényüldözéseknek.

A damaszkuszi úton azonban megtér!

Három évet Arábiában tölt, majd Damaszkuszban és Jeruzsálemben tanít. Tanításának lényege az, hogy a Messiás nem ezután jön el, hanem már eljött a názáreti Jézusban. Három missziós-hittérítő útja ismert. Ezen utakon gyülekezeteket hív életre, melyekkel levelezés útján tart kapcsolatot. Így születik meg a római, a korintuszi, a galáciai, az efézusi, a filippi, a kolosszei, a tessaloniki és a zsidókhöz írt levél. De ismertek a Timoteuszhoz, a Tituszhoz és a Filemonhoz írt sorai is.

Ezekben a levelekben Pál kihangsúlyozza apostoli tisztségét s azt, hogy ő a Krisztus szolgája.

Pál a maga korában egyéni teológiai álláspontot képvisel. Nézetét

nem egyének, hanem közösségek felé sugározza s nem Jézusnak az evangéliumokban foglalt tanítását közvetíti. A hangsúlyt Jézus személyére helyezi s a Jézusban való hitet mondja az üdvösség föltételének. A hit által való megigazulás hirdetője, aki az evangéliumok Jézusának megváltói, közbenjárói, üdvösséget adó jelentőséget tulajdonít. Olyanokat, amelyek teljesen ismeretlenek ott, ahol Jézus működött, s az embernek Istennel való közösségét állítja a sikeres élet föltételéül.

II. rész

A mi vallásos életünknek nagy kérdése az, hogy miképpen viszonyuljunk a jézusi tanításokhoz, illetőleg melyek azok, amelyeket az evangéliumokból magunkra nézve elfogadhatónak tarthatunk?

Nagyon kényelmes álláspont az, hogy a hit alapjának a Bibliát tekintjük, mert annak jóformán minden könyve tele van belső — és a többihez viszonyítva is ellentmondásokkal. Aztán az ószövetségi rész inkább történelem. Azt igyekeznek bemutatni, hogy egy ókori nép élete hogyan fest Istennel és Isten nélkül. Amit ezekben a könyvekben olvashatunk, az legfőljebb csak inspirálhat az Istenhez kapcsolandó életre.

Hogy néhány ótestamentumi próféciát Jézus magára vonatkoztat, az az evangéliumi írók szándékának ismeretében azt jelenti, hogy valódiságára nincs garancia. Szó szerinti idézetek is más helyzetben, más körülmények között, másképpen értendők s nagy hiba volna, ha hitéletünknek akár alakításában, akár gyakorlásában kiragadott részekre építenénk.

A Bibliának diktálás utáni másolása, a jó- és rosszhiszemű betoldások és kiegészítések könnyen félrevezethetik a jószándékú embert is. Ezért ajánlatos különválasztani a Biblia két részét s a hitélet gyakorlásában az újtestamentum Jézusára építeni. Nem a jánosi vagy a páli értelemben, hanem úgy, ahogy az első három evangélium tanítja. De ezekből is kiküszöbölendők a csodák és a beleépített misztériumok. Így világossá lesz, hogy hogyan kell élni az embernek s hogy erre az életre van példa is, csak éppen fel kell ismerni. Ez ma azt is jelentené, hogy az embernek Istennel való közösségét az döntené el, hogy milyen az egyéni élete és hogy milyen a magatartása embertársai felé. Nagyon megszívlelendő itt Jézusnak ezen a téren elhangzó megfogalmazása: "Amit akarsz, hogy veled cselekedjenek az emberek, te is azt cselekedd velük."

III. rész

A XX. század embere sok mindent megélt, sokat látott és sokat tapasztalt. Ezért tudnia kell, hogy mi az, ami segíti és mi az, ami gátolja a még előtte álló életben. Unitárius egyházunk ennek fölismerésében és végrehajtásában kíván segítségül szolgálni. Unitárius egyházunk a vallás-erkölcsi élet keresz-

tényi megfogalmazását tolmácsolja. Nem hagyja figyelmen kívül a kor-szellemet, — az emberi követelményeket — a tudomány megállapításait s ezeket egybevetve fogalmazza meg azokat a tanításait, amelyek hite és értelme szerint átsegíthetik az időnként jelentkező akadályokon.

Unitárius egyházunk alapvető tanításként Isten létezéséről, személy- és lényegbeli egységéről tanít. Ez az a pont, amely eltér a többi keresztény egyház tanításától. Egyházunk az egy Istenhitben való megerősödés érdekében egy új Kátét állított össze, amely figyelembe vesz olyan új szempontokat is, mint pl. a helyi sajátságok, az elmúlt 40 év vallási téren való felkészületlenségét, a fogalmazás és a nyelvi tisztaságra való törekvést, a pozitívumokat s azt a felismerést, hogy nem annyira újat, mint a réginél jobb, ún. propaganda anyagot kell adni annak a korosztálynak a kezébe, amely a jövőben képviselheti egyházunk tanítását s a több, mint 400 éves unitarizmus fejlődőképességét.

A hitélet realitása és az életgyakorlat azt mondhatja, hogy az a keresztényi, ami a jézusi tanítás megélését jelenti. Konkrétan, Jézusnak a mai, életre alkalmazható tanításai. És itt hadd hivatkozzam arra, hogy amikor az evangéliumok írói az utókor számára megörökítik Jézus életét — ugyanazt teszik. Más-más körülmények között élő, más-más hittani alapon álló, más-más élet-szemléletű emberekhez szólnak. Amit ezeknek mondanak, csak nekik szóló! A görögök felé tolmácsolta jézusi életrajz nem elégíti ki a zsidó igényeket, s a zsidó igények is eltérőek a pogányokétól. Pál azért nagy, mert mindezt fölismerte s a gyakorlatban alkalmazza.

Unitárius Egyházunknak ma valami olyant kell adnia, ami a jézusi tanítások megéléséhez segít. Legáltalában átmeneti folyamatként, amíg nem öntudatosul mindenki az egy Isten realitása s az erre a realitásra épülő életnek az értéke. Talán szószékeinken is több, megfelelő formába öltöztetett unitarizmust kellene adni. Hiszen az unitarizmusnak nem beolvadnia kell a nagy — de megkérdőjelezhető — keresztény tömbbe, hanem világossá kell szolgálnia azok felé, akik ma is — mint a hajdani elődök — az ősforrásból kívánnak meríteni.

Az ősforrás Isten. Jézus az eszményi ember, aki megmutatja az isteni akaratnak s tegyük hozzá az emberi értékelésnek is megfelelő utakat.

Én úgy hiszem, hogy mindez nem ismeretlen és nem is idegen. De az ember könnyen felejt. Ezért úgy vélem, időnként kell azokkal a kérdésekkel is foglalkozni, amelyek a hitélet kérdéseinek útvesztőjében megmutatják a helyes irányt.

Az evangéliumokban foglalt követelmények sok tekintetben a mai ember életigényével azonosak. Tehát ugyanazt kell cselekednie, amit a Jézus korabeli embertől várt el. Rö-

viden és tömören: szeretni kell az Istent és szeretni kell az embert!

Ha a kereszténység, s benne az unitarizmus e követelményeknek képes eleget tenni, akkor már számára nem az a lényeges, hogy ki, mikor és kinek írta az evangéliumot? Hanem az, hogy ha az emberek szeretik az Istent és szeretik embertársaikat — s ezt életgyakorlatuk igazolja, akkor jöjjön el az az ország, — Isten országa — amelyről énekeskönyvünk 150-ik éneke oly szépen mondja:

*"Isten országa eljön, útban van
És alkotmánya lesz a szeretet
A szív parancsa s nem a hiszekegy.
Itt nem szegeznek vallatást feléd
Mit is hiszel, csak ezt: szeretsz-e még
S bent rá szívedben bátran, boldogan
Felzúg a kórus: szeretlek Uram.
Szeretlek édes áldott jó Atyám
Hitem megtart s erőssé tesz talán
De üdvösségem egy, csak egy lehet
A mindent pótló áldott szeretet.*

Úgy legyen!

Kelemen Miklós

Tanulságos anekdota

Theodore Roosevelt, a híres amerikai elnök nagy ember volt. Nagy volt termetére és nagy volt, mert végrehajtotta elképzeléseit. Nagy volt a gyengékkel, elesettekkel való törődésben is. Egy medvevadászaton egyszer — állítólag — a vadász-kutyák körbefogtak egy medvebocsot. Az elnök — akit barátai csak Teddinek hívtak — kiszabadította a bocsot, és hagyta, hogy meneküljön. A történet hallatán egy játékgár új játékmackóját "Teddy Bear"-nek keresztelte, s azóta is így hívják a játékot. Egy másik történet szerint viszont egyszer az elnök — igaz, gyerekkorában — maga is megijedt.

Gyermekéveit New Yorkban, a Madison tér környékén töltötte, mely még nem épült be akkoriban, s így Theodore a presbiteriánus templom környéki grundon játszhatott. Egy nap a templomgondnok hívta be a templomba. Theodore húzódozott:

— "Köszönöm, nem megyek be! Nagyon jól tudom, mi van odabent." A gondnokot a válasz meglepte, és megpróbálta a fiút meggyőzni, hogy semmi olyan nincs a templomban, amitől félnie kellene. Theodore ennek ellenére hazaszaladt. Otthon elmondta az édesanyjának, hogy mi történt vele. Az is meglepődött, és megkérdezte, miért nem ment be. Theodore ezt válaszolta:

"Soha nem mennék be. 'Elragadtatás' van benne, s az felfal." Szemei kitágultak a rémülettől, sárkányokat és egyéb szörnyeket látott maga előtt. Ekkor jutott csak édesanyjának eszébe, hogy néhány héttel korábban valamelyik, vasárnapi iskolán a pap lelkesedéssel beszélt, ami reméli — mindnyájukat emészt. Édesanyja jót nevetett, és elmagyarázta gyermekének, mit is jelent ez a szó.

Fordítás angolból: T. A.

Emlékezés egy születésnapra

Száztíz éve született **Bartók Béla**.

A bevezető mondatból az olvasó bizonyosan arra következtet, hogy Bartókról írok, és a száztíz évvel ezelőtti napról indítom a mondani-valómat. Pedig nem ez a szándékom. Önmagamról beszélek és az ötven évvel ezelőtti dátumról, a zeneszerző hatvanadik születésnapjának személyes emlékéről. Az ország a viszonylagos béke utolsó napjait élte. Akkortájt látta vendégül a belgrádi filharmóniai zenekart, amely budapesti hangversenyén Bartók-művet is játszott, a *Két kép*-et. Másfél héttel ez után a nap után lett öngyilkos Teleki Pál miniszterelnök, és további pár nap múlva megtörtént az ország első háborús lépése, a bácskai bevonulás.

1941. március 25. Gyümölcsoltó Boldogasszony napja. Iskolai szünnap. Maturandus gimnazista voltam, és lexikonokból ismertem Bartók életrajzi adatait, tudtam tehát, hogy hatvanadik születésnapja van. Különös módon egész nap annyira foglalkoztatta a gondolataimat, mintha ott ült volna velem szemben. Pedig már nagyon messzire járt: valahol Amerikában. Idehaza — zenészek tiszteletadásaként — rendeztek egy-két hangversenyt a műveiből, ezekre én, minthogy vidéki kisvárosban éltem, nem mehettam el. Hivatalos megemlékezésnek híret sem hallottam. Róttam a város utcáit, amelyeket megfrissített a tavaszi napfény, majd a nagy parkban, az Érsekkertben bolyongtam, s egyre csak az járt a fejemben, amire Bartók zenéjéből emlékeztem, amit Bartókról olvastam, tudtam. Sejtettem, milyen fordulat és milyen történelmi omlás előtt áll az ország. De hinni akartam az eszméimben, s Bartók személye, művészete ama kevés emberi tényezők közé tartozott, amelyek az elvadult világban ezeket az eszményeket hitelesítették. Erős és nagyszerű hit volt Bartók egyéniségében, ahogyan erős és nagyszerű harmónia állítólag diszharmonikus zenéjében. Szerzetesiskolába jártam, a Ciszterci Rend Egri Szent Bernát Gimnáziumába; az iskolai zenekar tanárkarnagya, az igazgató, az önképzőkör tanárelnöke mindig a legnagyobb tisztelettel beszélt Bartókról, és a magyar alkotó ember példaként állította őt elé. S szidalmazták azok, akiket én hamis embereknek tartottam. Sajátos kiválasztottság bizonyítékát véltem megjelenni még a születési dátumában is. Március 25... Elsősorban nem a katolikus ünnephez társítottam, hanem Dantéhoz: ezen a napon játszódik a *Divina Commedia*, s a költő szerint — legalábbis így értelmezi a fordító, Szász Károly — ez a tavasz első napja. Misztérium? A serdülésből alig kilépő ember hajlamos rá, hogy az emberekben és a jelenségekben azt keresse. De talán nem volt merő ifjú önkény, túlfűtött belemagyarázás: Bartók művészetében és hitvallásában csodálatos tisz-

tasággal jelenik meg a világ előtt a humanizmus, az ember tiszteletének és a természet belülről való megértésének kegyelmi ajándéka.

A választottak útja volt az övé, emberi és nemzeti példakép ő maga, s eszméivel önvizsgálatra szólítja népét.

Annak a március 25-ének az emléke maradandó volt. Élt és éltetett akkor is, amikor már szennyes szelek fújták el Gyümölcsoltó Boldogasszony tiszta napfényét, segített megkapaszkodni az embertipró viharban, hogy élve és szilárdnak maradjon eszményekkel érhessem meg a fasizmus bukását.

dr. Bán Ervin

Dávid Ferenc Egylet

Lapunk előző számából helyhiány miatt maradt ki a beszámoló a Dávid Ferenc Egylet kitűnő 1990. nov. 17-i ünnepi megemlékezéséről. Az ünnepséget, a pesti templomok közötti megegyezés szerint ez alkalommal a Hőgyes Endre utcában tartották meg.

Török Tamás elnöki megnyitója után, dr. Erdő János, kolozsvári teológiai professzor, püspökhelyettes tartott előadást az egykori Dávid Ferenc Egylet munkásságát méltatva.

Ezt követően Sinkovics Imre színművész olvasott fel egy válogatást, írók és irodalomtörténészek Dávid Ferenc jelentőségét méltató írásából. Majd Jancsó Adrienne művésznő adta elő Reményik Sándor Templom és iskola c. versét.

Külön színfoltja volt az emlékestnek a *Köbölkút utcai Zeneiskola* gyermekkórusának gyönyörű előadása, akik dr. Salamonné Dalibor Marianne szervezésében jöttek el közénk.

Öröm volt látni a nagyszámú gyülekezetet, ezen a szép alkalmon is.

dr. Jakab Jenő

A Dávid Ferenc Egylet következő műsora 1991. márc. 10-én volt a pestszentlőrinci unitárius templomban, ahol báró Orbán Balázsra emlékeztek a neves erdélyi előadók és művészek. Lapzártánk miatt erre lapunk következő számában térünk vissza.

Vétkeznek, akik az Istent nem tisztelik kegyes Atyaként, sőt inkább kegyetlen bírónak tartják. Az az Isten ugyanis, akinek a nevében keresztelkedünk, Atyánknak nevezi magát.

(Dávid Ferenc)

Hogy megtudjam, igazában az emberek hogyan gondolkoznak, nem arra kellett ügyelnem, hogy miket mondanak, hanem arra, hogy miként cselekednek.

(Descartes)

Pál Apostol unitárius-univerzalista keresztény?

Ilyen (kérdőjeles) címmel jelent meg a Manchester College, Oxford kiadásában a "Faith and Freedom" folyóirat 1990. évi 127—128. számában Paul Trudinger értekezése, amelyben a Winnipegi Egyetem (Canada) Újszövetségi Tanulmányok előadója arra a következtetésre jut, hogy Pál apostol Jézus istenségének felfogásában voltaképpen nem trinitárius, hanem unitárius álláspontot foglal el, továbbá, hogy teológiája az üdvösség tekintetében is univerzalista nézetet tükröz.

Ortodox keresztény számára ez az állítás képtelenségnek tűnhet, hiszen az újszövetségi írások nagyobbik része mögött Pál apostol szerzősége, illetve tekintélye áll és amióta az ortodox kereszténység megingathatatlanul trinitárius, az a meggyőződés uralkodik, hogy a Szentháromság teológiája Pál apostol tanításainak alapján áll. Továbbá, minthogy írt a "predesztinációról" is, úgy tartják, hogy nem lehetett az egyetemes üdvösség hirdetője sem. Ezeket a tételeket a Pál-i írásokra alapozzák, amelyeket az ortodox kereszténység — az Újszövetség többi írásával együtt — Isten igaz szavának, igéjének vall. A szerző saját állításának igazolására ugyanezeket a forrásokat veszi igénybe, de más következtetésekre jut Pál apostol kereszténységének jellegét illetően és az üdvösség egyetemességét és Jézus Istenfiúságát illetően is.

Minden kétségen felül áll, hogy Pál Jézust a Krisztusnak tartotta és hirdette. Ezen az alapon joggal mondhatjuk őt kereszténynek, de nem olyan értelemben, hogy ezzel megszűnt volna zsidó farizeusnak lenni, hogy áttért volna a kereszténységre. Hivatkozik a szerző Kristel Stendhal professzorra, aki szerint (Pál zsidók és pogányok között, Fortress Press 1976) Pál apostol sehol sem beszél úgy a damaszkuszi úti élményéről, mint az ő megtéréséről és nem állja meg az egyháznak a Saul-i megtérésről hirdett tanítása. Pál apostol nem "megtérésről", hanem a pogányok közötti apostolságra szóló "elhívásról" beszél. Nem adta fel zsidóságát és nem tért át egy másik vallási hagyományba. Missziójának vége felé, nagy térítő utazásai után így szólt a nagytanácsban összegyűlt zsidókhöz — akik között farizeusok és szadduceusok egyaránt voltak — "Atyámfiai, én farizeus vagyok" (Ap. csel. 23,6). Nem azt mondta, hogy farizeusként éltem, de megláttam a világosságot és kereszténnyé lettem. Pál számára érthetetlen is lett volna, felhagynia zsidóságát azért, mert Jézust hitte és hirdette Krisztusnak. Krisztusban lenni anynyi, mint a törvényben lenni a legteljesebb értelemben. Krisztus a vége, a célja, a beteljesülése a tör-

vénynek (Róm. 10:4). A Krisztusban való hit által érvényt szerzünk a törvénynek (Róm. 3:31).

Mit jelenthetett Pál számára az, hogy Jézus a Krisztus? S. Sandmel rabbi (az Újszövetség kívülálló magyarázója) könyvében (Pál zsenialitása, Fortress Press 1979) azt a nézetét adja elő, hogy Pál apostol számára a Krisztus mennyei lény volt, Isten követe, aki a názáreti Jézus születését megelőzően már létezett, majd Jézusban testet öltött. Ez a gondolat a zsidóságtól nem idegen. A Bölcsesség lényét a Példabeszédekben hasonló megvilágításban látja. Ott a Bölcsességet, mint Isten újának kezdetét, Isten teremtő akaratának indítóját említik. A Bölcsesség részvételével teremtette Isten az eget és a földet. A Bölcsesség nem maga volt az Isten, hanem a segítője a teremtésben, mint mennyei lény. Pál apostol ezt a kezdettől fogva létező mennyei Bölcsességet tehetette azonossá Krisztussal. Állítja is, hogy a megfeszített Krisztust hirdeti, aki az elhívottaknak Isten hatalma és Isten bölcsessége (1 Kor 1,24). Krisztust tette nekünk az Isten bölcsességgé és igazsággá (1 Kor 1,30). Az ószövetségi felfogáshoz hasonlóan Pál apostol is így fogalmaz: "Mert egy az Isten", majd hozzáteszi: "Egy a közbenjáró Isten és emberek között, az ember Krisztus Jézus" (1 Tim 2,5). Nem Istenembert mond, hanem embert, igaz, arra kiválasztott embert, hogy benne legyen a Krisztus.

Az értekezés szerzője szerint Pál apostolnak ezek a kijelentései lényegében unitárius felfogást tükröznek. Hivatkozik Vincent Taylorra, a metodista vallás igaz hívére, aki ugyancsak azzal érvel, miszerint az Újszövetség sehol sem nevezi Jézust Istennek, Pál apostolt illetően pedig azt állítja, hogy még Krisztusért sem tett engedményt ószövetségi "Egy az Isten" hitéből. Krisztusnak Istenhez viszonyított alárendeltsége világosan olvasható például a korinthusiakhoz intézett leveléből a következők szerint: "Amikor pedig majd alávetett neki mindent, akkor maga a Fiú is alávetett annak, aki alávetett neki mindent, hogy Isten legyen minden mndenekben" (1 Kor 15,28). A Fiúnak ez az alávetett helyzete nyilvánvalóan ellentétes a szentháromsághívő meghatározással miszerint: "Ebben a Háromságban nincs előbbi, vagy utóbbi, nincs nagyobb, vagy kisebb, de mind a három Személy együtt örökkévaló és egyenlő". Az értekezés szerzője szerint — jóllehet misztifikált és csodákkal telt keretében — de Pál apostol az üdvösség egyetemességének is meggyőződéses híve volt. A rómaiakhoz írt levelében — amelyben a pogányokhoz szóló küldetésének teológiai következtetéseit összegezi — kijelenti, hogy (a pleroma

keretében) a pogányok teljes számában bejutnak az üdvösségbe és utánuk a maradék Izrael is üdvözülni fog (Róm 11,25—26). Tükrözi Pál apostolnak az ítélet és az üdvösség egyetemességét hirdető felfogását a korinthusi gyülekezethez intézett tanítása is, amely szerint "Amint pedig Ádámban mindnyájan meghalnak, úgy a Krisztusban mindnyájan életre kelnek" (1 Kor 15,22). Az ítélet és üdvösség kölcsönössége és egyetemessége eléggé világos: miként mindenki bűnös és ezért elítéltetik, úgy mindenki üdvözül Isten kimeríthetetlen kegyelméből.

Az értekezés befejezéseként a szerző úgy véli, hogy a címben levő kérdőjel az elmondottak alapján feloldható, vagyis sikerült alátámasztani azt az állítását, hogy Pál apostol teológiája unitárius-univerzalista jelleget tükröz, mind a Szentháromság (pontosabban Jézus istensége), mind pedig az üdvösség tekintetében.

Úgy véljük, hogy az értekezés valóban figyelmet érdemlő szempontokat vet fel és értékes hozzájárulást nyújt a mi hitvallásunk elmélyítéséhez is. Ha elismeréssel és köszönettel örülünk is az értekezésnek, mégsem tudjuk elhallgatni azt a véleményünket, hogy a címben is szereplő kérdőjel feloldása előtt még néhány érvelés mérlegelése azért indokolt lehet.

Pál apostol megtérése nem változtatta meg az ószövetségi "Egy az Isten" hitét és ezen az alapon unitárius jelzővel is lehetne teológiáját illetni. Dávid Ferenc is azt tartotta, hogy nem az unitáriusok a hitújítók, hanem a trinitáriusok, akik az ószövetségi és az újszövetségi Egy az Isten képet háromszemélyűvé újították. A trinitárius és az unitárius Istenhit különbsége azonban nem az Atya Isten, hanem a Fiú Isten megvallásában keresendő. Ebben a vonatkozásban a Krisztus Istenségét vallók nem alaptalanul hivatkoznak Pál apostolra. Megtérése Kr. u. 34—35. évek között történhetett, leveleinek megírása pedig az 50-es években. A Szentháromság teológiája ebben az időben még nem, csak később alakult ki (és erősödött folyamatosan a III—IV. évszázadig), majd vált uralkodóvá. A "vita" azonban nem zárult le és lényegét, a máig fel nem oldott "dilemmát" a modern hitvitázók is a mennyei Krisztus-Isten, vagy a földi Ember-Jézus megvallásában jelölhetik meg. Az unitárius Egyisten-hit, csak egyetlen Teremtő Szellemet (Spiritus Creator) ismer el, aki egylényegű (Una Essentia) tehát magába foglalja a Bölcsességet, az Igazságot, a Szentlelket egyaránt, szemben az "Una Essentia in tres Personae" hitvallással.

dr. Sztankóczy Zoltán

Unitáriusok Litvániában

A napilapok, a Rádió és Tv tele van a litvániai szabadság törekvésekről szóló hírekkel naponta bőségesen.

Mi figyelmünket a XVI. és XVII. századra fordítjuk néhány pillanatra, amikor a reformáció különböző irányzatai terjedni kezdenek lengyel földön és vele együtt Litvániában, mely mint nagyfejedelemség egy időben Lengyelországgal közös uralkodó alatt élte életét.

A következőkben nem szólunk a lengyel árius-antitrinitárius törekvésekről, akik Rakowban új várost és ott Teológiai Főiskolát alapítottak, s akiket eleinte Bracia Polski lengyel testvérek néven jegyzett a történelem, és a Dávid Ferenc elítélése után lengyel földre menekült Socinus Faustus vezetése alatt, a XVII. század derekáig élhették életüket, hanem a velük néha párhuzamosan, de itt-ott önálló Litvániában élt unitáriusokról szólunk röviden.

Az 1530-ban született litván Gonesiust első alkalommal a lengyel antitrinitáriusok között Krakóban találjuk, mint azon kevesek egyike, akik Stancarónak zsoldár-magyarozatával nem értett egyet, s ezért börtönbüntetést is szenvedett. Gonesius éveket töltött olasz földön, később megfordult Wittenbergben is Melanchton hallgatva, megismerkedett a korai olasz antitrinitáriusok közül Gribaldival, majd értesült Servetus tragédiájáról.

1556-ot írtak, amikor lengyel földön latinos formában írva nevét, Gonesius (Giezek vagy Goniadz) Péter megérkezett egy lengyel antitrinitárius zsinatra Seceminbe és elmondotta, hogy ő Litvániát képviseli az értekezleten és Radziwill ismert litván herceg ajánlólevele alapján kérte felvételét a zsinat tagjai közé.

1558-ban már a litván Brest (Brzesé) vitaülésén vett részt és kifejti nézetét Istenről és Krisztusról, és első ízben szól a gyermekkeresztelés ellen. Megbotránkoztatja hallgatói egy részét, de elnyeri Kiszka Anna hercegnő, Radziwill herceg nővérének tetszését, és egy darabig egyike a litván árianus és antitrinitárius törekvéseknek. Gonesius ekkor már nem annyira a gyermekkeresztelés ellen prédikál, mint arról, hogy a keresztény társadalmat meg kell reformálni. Gonesiust akkor Zürich ortodox protestáns vezetőinél mint a litván Servetust panaszozzák be.

A litvániai antitrinitárizmus legjelentősebb személyisége Simon BUDNY (1533—91). Radziwill herceg halála után az antitrinitárius mozgalom vezetését unokaöccse, Jan Kiszka vette át. 50 lelkész és közel 100 környékbeli nemes követte ezt a vallási irányzatot és az uradalmak népe a földesurak hitét elfogadta. Radikálisak voltak vallási tételeik,

de konzervatívok a politikai és szociális kérdések vonalán. 1592 után Kiszka halálát követően Radziwill herceg fiai visszatértek a katolikus egyházba, ez számszerűleg gyengítette őket.

Budny azok közé tartozott, akik nem értettek egyet az eleve elrendelés tanításával. 1602-ben, a Sieninski család által alapított, Rakow városában létesített teológiai főiskolán tanító lengyel és menekült külföldi tudósok hatást gyakoroltak a litvániai árianus antitrinitárius fejlődésre, mint ahogy ennek az iskolának hatása volt az erdélyiekre is. A litvániaiak élénk érdeklődéssel figyelték a sikeres erdélyi fejleményeket és sajnálták Dávid Ferenc tragikus végét.

Budny, aki élete nagyobb részét litván földön töltötte, lengyeljómódú parasztok leszármazottja volt. Saját erejéből sajátította el a héber és görög mellett a lengyelt és orosz is. 1559-ben a Nowogródi kerület Kleck városában az újonnan létesített templom papjának hívja meg. Budny orosz nyelven adott ki egy *kátét*, mely a görög-keleti oroszok körében is követőket szerzett. A gyermekkeresztelést ellenezte ugyan, de nem értett egyet az anabaptista radikális tanításokat követők nézetével. Mint öntudatos antitrinitárius, tagadta Jézus természetfeletti születését. 1572-ben megjelent és héber eredetiből fordított ószövetségi tanulmányát a kortárs zsidó tudósok is elismeréssel méltatták. 1574-ben megjelent újszövetségi fordításánál már a korabeli fordításokat is használta, kivívta a protestáns J. Simler és J. Wigand erős kritikáját. Fő műve az 1576-ban megjelent könyv, mely magyarul kb. *a keresztény hit legfontosabb pontjai*. E gondolatait a litván antitrinitáriusok elfogadták. Budny hirdette, hogy egy Istenben hiszünk, és őt hívjuk segítségül. A lengyel vezetők, Czechovicz és társaik egy zsinaton Luclawiceben kiátkozták és sorsa nagyon hasonlított Dávid Ferencéhez. Őt is vitára kényszerítették Socinus Faustuszal (mint Dávidot 1578/79-ben).

Az 1576-ban lengyel trónra került Báthory István háborúba keveredett az oroszokkal, csapatait (az 1575-ben még ellene támadott) *Békés Gáspár* vezette, aki a csatában litván földön vesztette életét Wilnóban (ma Vilnius néven ismeri a sajtó) mint nem katolikust, egy dombon temették el, mely a *Bekes domb* nevet viselte még a 70-es években is, amikor Hamvas kalocsai érsek meglátogatta a várost, elvitték és megmutatták neki a magyar erdélyi hős síremlékét (Hamvas érsek e látogatást elmesélte egyházunk akkori vezetőinek).

Budnyt Dávidhoz hasonlóan méltatlanul a szombatosság vádjával is illették, s 1591-ben bekövetkezett halála után a litván antitrinitáriz-

mus csak néhány évtizedig tudta túlélni a jezsuita támadásokat.

A magyar—lengyel—litván egyháztörténeti kapcsolatok fehér foltjainak tisztázásán Williams és Godbey amerikai professzorok lengyelországi kutatóútjaikon fáradoztak, a mi részünkről a nyelvhiány miatt Borbély munkásságán túlmenően kísérlet is alig történt.

A ma sokat szenvedő litván nép küzdelmeire emlékezve együttérzésünk jeleként vázoltunk néhány gondolatot arról, hogy hazájukban a mi hitünk is szerepet játszott a 16—17. században.

dr. Ferencz József

Blandrata György szabadsága

Akik bekapcsolták márc. 3-án, du. 3 órakor a Kossuth Rádiót, nagy meglepéssel hallgathatták Török Tamás afia regényének rádióváltozatát, nagy nevű művészek megszólaltatásában.

A Rádió Újság előzetes ajánlójából idézünk az alábbiakban:

1571—80 között Erdélyben, majd a lengyel—litván királyság egyik fővárosában, Vilnában. Erdély első fejedelme, az unitárius János Zsigmond halála után a "római hitű" Báthori István következett a trónon. Elődje unitárius hívei közül csak az olasz udvari orvost, Blandrata Györgyöt veszi át szolgálatába, mert annak lengyel kapcsolatai révén a lengyel—litván trón megszerzésében is reménykedhet. János Zsigmond halálával a vele egy hitet valló Békés Gáspár is fejedelemségre tört, s utóbb fegyverrel próbálja magának s a dogmatizmus-ellenes Istenegység-hívőknek megszerezni, illetve visszaszerezni a hatalmat, de felkelése elbukik. Egyedül Dávid Ferenc unitárius püspök, az egyetlen magyar világvallás-alapító, a század kimagasló alakja igyekezett visszatartani Békést a hite alapelveinek ellentmondó fegyveres felkeléstől — hite érdekei ellenére.

S a végelszámolásban? Ismer-e a politika méltányosságát, érdem szerinti megítélést? A Blandrata segítségével lengyel—litván trónra került Báthori István az ellene fölkelte, de az ő hitére tért Békés Gáspár legkedvesebb hívőül fogadja, Dávid Ferencet, mint veszedelmes eretneket, örök fogságra vetteti. A trónszerző Blandrata György is megelégedhet azzal a jutalommal, hogy szabad marad.

S ironikusak vagyunk-e a politika szabályaival szemben, ha azt állítjuk, hogy a régi bűnök mindig kedvesebbek voltak az uralkodóknak, mint a régi erények. Kedvesebbek, mert kezelhetőbbek — talán nem oly mostohán kezelt régi nagy időkben.

Török Tamás

THE INQUIRER

A szemlélő címmel jelenik meg az angliai unitáriusok hetilapja, melyet 1842-ben alapítottak.

A febr. 23-i számban egy nagy fénykép és hosszú cikk jelent meg a Budapest, Hőgyes Endre utcai templomunkról, a volt misszió házról. Már beszámoltunk olvasóinknak, hogy a visszaigényelt volt egyházi ingatlanok között elsőként szerepel, a Hőgyes u.-i ház. Ahogy az angol cikk szerzője is írja, annak idején 1923-ban, nagyrészt angol és kisebb részt amerikai unitáriusok vásárolták a már meglévő bérházat, melynek földszinti részét később alakították át istentiszteleti helyekké.

Világszervezetünk, az IARF is segítséget ígért a volt ingatlanok visszaszerzésében. 1990. dec.-ben dr. Robert Traer, az új főtájtár, személyesen is ellátogatott hozzánk és megnézte volt ingatlanainkat.

Az ő kérésére dr. Roy Smith, az angol unitáriusok főtájtára levélben fordult a magyar államfőhöz, a kormányfőhöz, a londoni magyar nagykövethöz, a misszióház minél hamarabbi visszaadása tárgyában, mivel a dokumentumokat előkeresve a londoni unitárius irattárból, kiderült, hogy annak idején az ingatlant angol és amerikai tulajdon címen telekkönyvezték Budapesten.

Dr. Roy Smith áprilisban ismét hazánkba látogat, és személyesen is szeretne tárgyalni ez ügyben állami vezetőkkel.

A misszióház, egészen az államosításig, nem csupán az egyháztársadalmi szervezetek központja volt, hanem helyt adott egy szép diák-

Dr. Roy Smith, az angol unitárius egyház főtájtára, feleségével, Carole asszonnyal, az egyházi központban rendezett karácsonyi ünnepség során.

otthonnak is, ahol a vidékről és Erdélyből felkerült egyetemisták kaptak szállást és ellátást.

Külföldi testvéreink, akiknek tulajdonát képezte ez az ingatlan, a hivatalos visszaadás után, továbbra is nagy szeretettel adták át az egész házat, a mi használatunkra.

sát, megkapó bemutatását. A szerzőről kevesen tudják, hogy vállalta és munkálta a román-magyar irodalmi kapcsolatok népszerűsítését. Klasszikus és kortárs román szerzők több művét fordította magyarra.

A Magyar gondok Erdélyben c. könyvében megjelent hét elgondolkodtató tanulmányról, amelyek a letagadhatatlan valóságot tükrözik — terjedelmi korlátok miatt — csak néhány frappáns, csattanós idézetet közölhetünk, az olvasóra bízva azok értelmezését.

"Próbáltuk közzétenni közönségünk tájékoztatására a cenzúra írásos rendeletét, hogy ezentúl csak román helységneveket használhatunk. Kicenzúrázták a saját rendeletüket." (40. old.)

"Nem volt egyedi eset az sem, hogy magyar újságírók szerkesztettek, írtak román lapokat, mivel nem volt elegendő baloldali érzelmű újságíró. Csehi Gyula alapította a nagyváradi román kommunista lapot, Kőműves Géza a brassói társát." (44. old.)

"1971 márciusában Ceausescu azt nyilatkoztatta ki, hogy a nemzetiség addig marad fenn, ameddig a nemzet, vagyis hajlandó volt jóváhagyni a történelem menetét. Néhány hónap múlva ugyanő meghirdette a társadalom homogenizálásának programját." (47. old.)

"Az 1947-es 15 önálló magyar tanítóképző helyett ma Romániában a közös képzőkben, Nagyváradon és Székelyudvarhelyen egy-egy osztályban nevelnek magyar tanítókat összesen." (65. old.)

"Slavici lapja, a nagyszebeni Tribuna az erdélyi románok mellett rendszeresen közölt az akkori Romániában élő szerzőktől, tudósított Havasföld és Moldva életéről. Az elnemetlenítő magyar hatóságok — ezzel vádolja most őket a mai román történetírás — még azt is elnézték, hogy a lap, illetve főszerkesztője minden számban eképpen hirdesse programját": "A Nap minden román számára Bukarestben kel fel." (125. old.)

"Trianon óta az arany csempészése sem akkora bűn román vámosok szemében, mint a magyar betűé." (128. old.)

"Bukarestben 1815-ben létesült magyar református elemi iskola, két évvel előbb, mint Gheorghe Lazar nemzeti tanodája." (129. old.)

"... valamikor büszkén emlegették, hogy Romániában tizennégy nép és nyelv él együtt." (140. old.)

Akikben sikerült a hét témakör iránt felébreszteni az érdeklődést, azok részére a páratlan élményt nyújtó, tanulságokat tartalmazó könyv elolvasását ajánljuk.

(Beke György: Magyar gondok Erdélyben, Egyéni feljegyzések közös fájdmakról. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1990. 198 old.)

dr. Kovács Péter

Megjegyzés:

A Sepsiszentgyörgyön megjelenő "Európai idő" c. hetilap folytatásokban közli Beke György idézett könyvének a szövegét.

TÉKA

BEKE GYÖRGY:

MAGYAR GONDOK ERDÉLYBEN

A könyv szerzőjéről

Beke György író, műfordító, szerkesztő nevét az olvasók tízezrei ismerik, hiszen több tucatnyi könyve jelent meg Erdélyben és Magyarországon. Az erdélyi falu-terepjárók közül ő az, aki sokoldalúan és rendkívül színesen tárta elénk tapasztalatait, megragadó élményeit. Mindaz, amit Orbán Balázs nyomdokain járva megismert és közzétett Erdély mai sorskérdéseiről, bámulatos eredmény, tiszteletet parancsoló páratlan emberi, írói teljesítmény.

A szerző egyik sikerkönyvéről, a "Régi erdélyi skolák"-ról az Unitárius Élet 1990 márc.—áprilisi számában tájékoztattuk olvasóinkat. A mostani — legújabb — kötetének tanulmányait a Ceausescu-diktatúra utolsó éveiben fogalmazta meg. A kötet bevezető tanulmányát pedig 1990-ben írta. Ebből az írásából tudjuk meg, hogy abban az időben, amikor a diktatúra kiütötte kezéből a tollat és írói némaságra ítélte a népek védelmében (Soproni Géza,

Ujlaki Péter, Dálnoki Szabó Dénes) folytatta a kisebbségek, az erdélyi magyarok publicisztikai védelmét.

A romániai forradalom győzelmének reggelén, 1989. dec. 22-én, Bukarestben személyes tapasztalatokat szerzett a körülötte forrongó történelmi eseményekről. Forradalmi élményeit Kolozsváron kezdte írni, Budapesten fejezte be. Ügyészési és hadbírósi zaklatások elől menekült, amely hajszát a Csángó passió című, 1988-ban Budapesten megjelent kötete miatt indítottak ellene.

Magyarországra való áttelepülése előtt — 1989. dec. 21-én volt a vámvizsgálata. Erről így ír: "... Ha az idő jobban siet, vagy én kések valamennyit, nem indulok útnak... És ha szükség lenne fizikai visszatérésre, nem töprengenek! ... Ezt az Erdélyben fogant szabad könyvemmet küldöm most haza szolgálatételre, az anyanyelvért, iskolákért, életért folyó harc közkatónájának."

Beke György dokumentárius írsaiból ismerjük a sajátosan éles helyzeteket, a tények valós feltárá-

Minden Istenről szóló beszéd emberi beszéd

A mai ember mintegy "kívülről" képes megállapítani, hogy a kozmoszból származik (a kozmoszhoz való viszony különösen a keleti gondolkodásban fontos helyet foglal el). Az embernek meg kell hajolnia az előtt a nyilvánvaló tény előtt, hogy miután az univerzumban minden interakció (hatás — ellenhatás), így az a fejlődés is, amely a Földön ment végbe és amelynek során az élet az élettelenből, az élő szervezeteken át egészen az emberig fejlődött, nem lehet más, mint egy ilyen "interakció" eredménye. Az ember ebből azt a következtetést vonhatja le, hogy számára az egyedül lehetséges út annak kiteljesítésére, amelyre őbenne az élet a fejlődés során eljutott — csakis egy "interakció" lehet, vagyis kapcsolat azzal az energiával, amely az élet gazdag és kimeríthetetlen fejlődésének forrása.

Az ember megjelenése a földön arra az időre tehető, amikor az ösztönök által aprólékosan és csodálatosan kormányzott élőlény az agy fejlődése következtében éppen ezektől az ösztönöktől szabadult meg. Ez egy radikális mutáció, mert az élőlényt kiemeli determináltságából, és a létezésbe bevezeti a választás lehetőségét, az értékek egy bizonyos hierarchiájának felfedezését, a tudat fejlődését. Mint ahogyan a fejlődés minden állomása, úgy ez is a környezetből történő egyfajta elszakadási, felszabadulási folyamat.

Ennek a felszabadulásnak egyik aspektusa a beszéd, amely az ösztönök beprogramozott kódját a verbális kommunikációval helyettesíti. A beszéddel, a nyelvvel az ember rekonstruálja és magáévá teszi (interiorizálja) az őt körülvevő világegyetemet. Ez újabb szabadsághoz, egy belső szabadsághoz vezet — a tudathoz, melynek segítségével az ember már azt is képes fölfogni, ami túlmutat rajta, ami őt túlszárnyalja. Az ember a beszéd univerzumán át fejleszti ki a jó és rossz fogalmát, a szépségét és rútságát, minden anyagtalan képzetét, mindazt, ami csakis a saját maga által teremtett megfogalmazás által létezik; az ember a szépség megteremtőjévé és rombolójává válik.

A beszéd, az absztrakció segítségével az ember eljut az abszolút jóhoz, az elérhetetlenhez, a transzcendenshez, amelyet különféleképpen nevez el, és amelyet a jóság, szépség, az élet forrásaként, a vonzás pólusként fog fel, olyan pólusként, amely őt a jóhoz, a széphez, az élet kiteljesedéséhez és gazdagságához vonzza.

A jó fölfedezésének ellentétéként ott van a rossz és az abszolút rossz — a halálé, mely az a határvonal, amelybe az ember a mind nagyobb szabadság irányában tett állandó törekvése folyamán olyan fájdalmasan ütközik bele. A gyászszertartások és halotti emlékművek, amelyek oly igen jellemzőek az egyes civilizációkra, azt bizonyítják, hogy amint az ember ennek a látszólag abszolút határvonalnak tudatára ébred, azonnal feltámad benne a vágy egy olyan élet után, amely a halált elnyeli, legyőzi, túlszárnyalja.

A különböző civilizációk a jó keresésének, kutatásának igen nagy változatosságát mutatják. A civilizációk az ösztönök helyettesítésére törvényeket hoznak, hogy a szabadság vesztes kihatásainak gátat vessenek.

Az ókori népek sokaságában egy parányi kis nép, a héber nép a leglényegesebb területen egyedülálló hatást gyakorolt az emberiségre: a megfogalmazás eszközével a jó irányába történő törekvést és keresést oly gazdagon mélyítette el, hogy szinte ez a keresés vált e nép léte értelmévé. A héber nép számára az abszolút jó egy személyes lény lett, az élet forrása, a benne felfakadó ige eredete (V. Móz. 30, 14). És e nép könyve azt a csodálatos "istenintuíciót" mutatja, amely az idők folyamán az ítélkező és törvényhozó Isten után a gyöngédség, hűség, megbocsátás és könyörület (szeretet) Istenét fedezte föl, aki fáradhatatlanul hívogatja a választásra szorított emberiséget a jóra. A héber génusz felfedezi a tökéletes szeretet attribútumait, az evolúciónak azt az egyetlen irányát, amely az

előlényt a "legerősebb" törvénye alól a "legszeretőbb" törvénye alá helyezi.

A héberek számos szövege beszél arról a megkapó előérzetről, hogy ebből a népből származik majd az, Akiben az emberiség kiteljesedik. A Názáreti Jesuát, a nép falusi fiát, ki át volt itatva e nép zseniális intuíciójával, követői úgy ismerték fel, mint aki személyében ezt a teljességet megvalósította. Számukra mindaz, ami eddig Ige volt, Őbenne öltött testet, benne vált valósággá, hatékony beszéddé. Őbenne találkozik az emberi, a transzcendens, az abszolút jóval, ami a "hivatása". Életében és halálában, a halálon túlig, melyet megbocsátó morális szépségben elfogadott, a szépség teljes gazdagságát teljesítette ki, távol minden erőszaktól, abban a tökéletes hitben, hogy az "Isten Élet és Szeretet", hogy az Élet és Szeretet egy és ugyanaz.

Ezt a Jézust, akit halála után határozottan élők tapasztaltak meg, ma a modern gondolkodás eszköztárával úgy foghatjuk fel, hogy személyében az élet legvégső mutációját, legvégső felszabadítását teljesítette be, azt, amely megszabadít a haláltól, és a személyéhez való élő kötődés révén egy gyökeresen új típusú létnek a születését hozza magával, olyan létet, amelyet a "legszeretőbb" egyetlen törvénye kormányoz; ő áttöri a történelem és halál korlátait; Ő az új teremtés elsősülte (Károli bibliafordításában: első zsenije), kívül földi életünk kötelékén, Ő az evolúció befejezője. (Teilhard).

"Krisztus élete éltet, vagy meghalok. Ez nem moralizmus, hanem mintegy biológiai törvény" — írja 1984-ben egy különben egyáltalán nem "evolucionista" író. (J. M. Perrin: "Comme le Christ aime l'Église", p. 85.) Jézus óta mindenki személyes felhívást kap arra, hogy az élet kiáradó szellemi erejéből mozgásba lendülve hasonuljon Hozzá. Mert Jézusban van az átmenet a "népből" (törvény) a "személyiséghez" (szeretet). Ő a személy és a személyes kapcsolatok uralomra jutása. A Jézus körül támadó és benne kötődő igen erős kapcsolatok korábban nem léteztek típusúak, és soha nem látott szintet érnek el, a lények átlátszóságában, igazságában és szabadságában. A kapcsolatoknak ez a szépsége, amely körülötte jön létre, az Istennek nevezett abszolút szépség képmása, mely minden szeretetkapcsolat forrásaként hat.

A modern ember azt mondhatja, hogy túl a nap energiáján, mely az életet és annak fejlődését hozta a Földre, az evolúció befejezéseként megjelenő személy abból az erős, személyes szeretetenergiából támadt, amelyet Jézus Atyjának nevez.

Mint minden emberi génusz, Jézus génusza is titokzatos, érthetetlen, egyedülálló. Ő a legmagasabb szinten létező génusz, aki az ember hivatását teljességében valósította meg. A bibliai idők óta az ember lényegében nem változott, és Jézusban minden megmondott, minden beteljesült. A Tőle kapott ige/életkenyérrel magunkba építjük az Ő szerető lényét, részt veszünk "mutációjában", hozzá idomulunk, és életünket abba az egyetlen irányba állítjuk, amelyben az megmarad: a szeretetbe. Ez pedig besugározza a világot, bárhol is vagyunk.

Amit az ember "fejlődésnek" nevez, az "csak" csodálatos agyának megfélékezhetetlen játéka, mely felfedezi az anyag törvényeinek egyre bonyolultabb alkalmazási lehetőségeit és ezeket, választási képességének birtokában, többé-kevésbé jól felhasználja.

Mind a világegyetem döbbenetes szépségét, mind pedig azt a rombolást látva, mellyel az ember a bolygóját fenyegeti, a mai ember képes felismerni a názáreti Jézus személyéhez fűződő kapcsolatának kozmikus horderejét, s Jézusnak az Életről szóló jó híret fel kell szabadítania minden behatároltságtól, hogy minél többen ismerhessék fel az emberiség kiteljesedésének útját a szeretetben.

Liliane de Châtel

PESTSZENTLŐRINC

Annak idején Zágony Sándor atyánkfia felajánlotta, hogy a templom bejáratához farag egy széky kis-kaput. Az egyházközség csak a faanyagot és a szállítást fizette.

Anyagilag elsősorban Bartók Béla főgondnok járult hozzá a székykapu megvalósításához. Mikor megépült, kiderült, hogy a városrész egyik gyöngyszeme, és hogy a kapuhoz méltó kerítést is kell építeni.

Az egyházközség anyagi helyzete csak a frontkerítésre futotta. Múlt ősszel — ugyancsak Bartók Béla támogatásával — megépült az egyik, közel negyvenméteres oldalkerítés is. A faanyagot az egyeki "Tiszatáj" Tsz szállította és faragta akácfából.

Dr. Roy Smith, az angol unitáriusok főtájkára is megnézte az építést. Molnár János gondnokhelyettes, aki a munkálatokat vezette, tájékoztatta vendégünket

a kerítésépítésről, amit az egyházközség tagjai "kalákában" végeztek.

Köszönjük áldozatos közreműködésüket.

dr. Jakab Jenő

Gondolatok Ószabó István: Résztvevők című verseskötetéről

Öt év hosszú magányából a Nagy Falu — Debrecen — határszegélyéről új lélegzetvétel ez a válogatás. Ó Szabó István debreceni költő kiegészítő gyöngyszemekként önti elénk verseit, intellektuális élményt nyújtva a műértő olvasónak. Ezzel az új kötetével akar megvigasztalni barátokat, versszerető olvasókat. A harmadik évezred küszöbén annyira elbizonytalanodott körülöttünk a világ, hogy szinte a levegőben lebegünk, ahonnan a lélek új dimenzióba vágyik. Sajátos világba visz el bennünket a "magyar New York fenegyerekeként". Csak értően végigolvasva vesszük észre, hogy valójában rólunk van szó, itt a keleti végeken. Lapozgatva az izléses és művészi kivitelezésű kötetét, óhatatlanul is szembeszökő az előző kötetből a Vak Géniuszról való különbözősége. Még az a nyolcvanas évek nyomott légköréből tört fel a lélek szárnyán a teljesség felé, a látványon túli világ olümposzi magaslataira tehetségét csillogtatva, a mindenség zsoltárát is megénekelve, addig a mostani kötetében az írástudó felelősségével, a kiszolgáltatott tehetetlen ember hétköznapijában mártózik meg. Már a kötet borítóján is jelzést látunk, ahol a cím a Résztvevők van kiemelve és csak alatta kisbetűvel a szerző.

Mintha ő is csak egy résztvevő lenne az élet forgatagában. "Mindannyian résztvevők vagyunk az élet színpadán." A kötetindító vers szinte ráhangol bennünket a lényegre, azt sugallva, hogy az élet forgatagában mozog és figyeli a költő apró-cseprő dolgainkat, amelyben lélek-örvösként mutat rá problémáinkra.

"Virágszint adhatsz te sebeknek ahol csak járunk lábunk elé

borulsz:

S embernek mutatsz meg ha magvunk szakadva is hullnánk le rád"

szól a megszemélyesített Szülőföldhöz (Virágszint sebeknek). Ószabó István őszintén hisz a tiszta szó és írás erejében. Nem a sziporkázás, nemes veretű műveltség a célja, hanem a felvett, megérintett gondolat, az érzés végsőig való feltárása, játékos-filozófikus hajlama, unitárius-univerzalista szellemisége nem elkápráztatni akar, hanem együtt gondolkodásra, továbbgondolásra készíti. Mindannyiunkat arra ösztönöz, hogy méltósággal vegyük fel a harcot az élet mindennapi nehézségeivel. Belevágunk ... "hogy lelkünk mélyéig belereszketünk... de bárhol, ha túl messze merészkedünk, megelégedik végre!" szól a Halászatok című versében. Pedig ha a mindennapi küzdelmet feladjuk, akkor önmagunkat semmisítjük meg. A költő versei mind megannyi tanúságtétel. A Vak Géniuszról oldottabb, evilágibb a Résztvevők hangja. Az ittlét örömeit, nosztalgiáit, tudatalatti rezdüléseinket tárja elénk. Költeményeiben kettős cél vezérli: — vigyázni, hogy a léleképítés munkája itt a keleti végeken se szakadjon meg a költészetben, s ezen túl még többet nyújtani az előző korszakában írt verseinél. Tudtukra adja, hogy a szó akármilyen szép is, csak esztétikai élményt nyújthat önmagában, de nem magát az igazságot. Az igazság a metafórikus-szimbólikus gondolatfüzérek mélyén rejtőzik — a költőbúvár humanizmusában. Ez ad lelki erőt, amikor gondolataival megfog és magasabb értékvilág teljessége irányában magával ragad.

Illesse őszinte köszönet a Partiumi Irodalmi Társaságot, hogy közreműködésével s Burai István a versek hangulatához illő illusztrációjával megjelenhetett ez a kötet. Minden érdeklődő olvasónak figyelmébe ajánlom ezt a kelet-magyarországi azonosságtudatot sugalló verseskötetet.

Felhős Szabolcs

KONFIRMÁCIÓ

Ebben az esztendőben a Budapesti Unitárius Egyházközség ismét tart konfirmációt, a szokott időben Pünkösd ünnepén, 1991. máj. 19-én. Az elmúlt évben a templomtatarozás és a száz éves ünnepek miatt maradt el a konfirmáció.

Konfirmációs előkészítő oktatás van minden vasárnap de. 10 órakor a Nagy I. u. I. em.-i tanácsteremben. Szeretettel hívjuk és várjuk ifjainkat.

A konfirmációs munkát megkönnyítendő a lelkészi munkaközösség két évvel ezelőtt hozzáfogott egy új konfirmációs hittankönyv megírásához, főként az átdolgozott ún. Ferencz József káté alapján. Kelemen Miklós lelkész, az új hittankönyv szerkesztője, nemrég véleményezésre szétküldte az elkészült kéziratot a vidéki lelkészeknek és érdeklődő, hozzáértő világi vezetőinknek. Már azóta is sok érdekes és értékes hozzászólás érkezett be. Ezek szövegbe való bedolgozása után, reméljük minél hamarabb megjelenhet új hittankönyvünk.

Ezúton is köszönet illeti a könyv írásában — társadalmi munkában — részt vevő lelkészeket.

ÁLLAMI ÜNNEPEK

A parlament szótöbbséggel döntött, hogy a három javaslatba hozott nagy ünnep: márc. 15., aug. 20. és okt. 23. közül szótöbbséggel aug. 20-át emelte az állami ünnep rangjára. Az ország egy része nem ért egyet ezzel a döntéssel, mert az aug. 20. a hívő emberek egy részének külön egyházi ünnepe is. Mi unitáriusok úgy véljük, a márc. 15. mellett voksoltunk volna, hiszen az 1848. évi márc. 15-i szelleme volt az, mely Magyarországon is törvényesen elismert vallásfelekezettek közé sorolta az unitaria hitet vallókat, akik 1568 és 1571 óta csak az egykori erdélyi fejedelemség területén voltak államilag elismert történeli egyház tagjai.

F. J.

Ifjúsági rovat

Megalakult az Ifjúsági Bibliakör

Végre! Kiáltanak, biztosan sokan. Hála Istennek, a sok szervezési probléma után, összejöhetünk, mi fiatalok (16–30 év közöttiek), együtt, egy kis testvéri kört alkotva, részt vehetünk az apostoli tanításban és az imádkozásban.

Együtt olvasva a Bibliát, mindannyian az Istennel való találkozásra vágyunk, és reméljük, hogy ezen keresztül életünk nehéz kérdéseire is választ kapunk.

Mindnyájan nagyon különbözőek vagyunk, más és más utakat járunk eddig, Istennel vagy nélküle, de arra törekszünk állhatatosan, egy szívvel, egy lélekkel, hogy az őskereszténység példája nyomán lehessünk együtt (Ap. Csel. 2,42.). Hiszszük, hogy egymás életét így gazdagabbá és boldogabbá tehetjük.

Úgy érzem, ezekhez a célokhoz nélkülözhetetlen, hogy mindannyian szeressük és ismerjük a Bibliát, saját magunk és embertársaink örömeire és megsegítésére.

Gitárkísérettel új egyházi és ifjúsági énekeket tanulunk, hogy dicsérjük Istent, de nem csak énekekben, hanem szabadon megfogalmazott imádságokban is keressük az Istennel való párbeszédet.

Ahogy "az Úr pedig napról napra növelte a gyülekezetet az üdvözülőkkel" (Ap. Csel. 2,47), úgy mi is abban bízunk, hogy "Isten Igéje nem tér vissza üresen, hanem véghezviszi, amit ő akar, eléri célját, amiért Ő küldte" (Ézs. 55,11), és ezáltal egyházunk hite és szeretete növekedni fog.

Ebben a folyamatban mi is szeretnénk segíteni. Hogy ne csak önvállalkozás legyen a mi összejövetelünk, hanem Isten áldása is legyen az itt végzett munkán.

Kérjük unitárius egyházunk minden tagját, hogy imádságban és tettekben is segítse a mi kis Ifjúsági Bibliakörünk munkáját.

a Bibliakör nevében
Ilkei Lehel

A Budapesti Unitárius Egyházközség Ifjúsági Bibliaköre 1990. febr. 10-én tartotta újjáalakuló összejövetelét. Évekkel ezelőtt egy aktív kis csoport gyűlt össze, akik azonban lassan "kiöregedtek" az ifjúsági vitakörből. Most régi és új erővel egyaránt — úgy tűnik — lelkes fiatal híveink találkoztak.

Az ifjúság igényének megfelelően, minden vasárnap du. 5 órakor Ifjúsági Bibliaóra van a Nagy Ignác utcai I. em.-i gyülekezeti teremben, Orbókné Szent-Iványi Iona lelkész-nő vezetésével.

Erre az alkalomra is szeretettel várjuk a fővárosi és környékbeli ifjainkat, barátainkat és az érdeklődőkkel együtt.

Megtaláltam belső békémet

Yoshoki Tamura, háromgyermekes anyja nem tudta, kihez forduljon segítségért férje halála után. Férje, ki halász volt, eltűnt a tengerben.

Hűvös, borongós nap volt, a szél a tenger felől fújt, a nap csak időnként sütött ki. Mikor hazaérkeztem munkámból, a halfeldolgozó telepről, csengett a telefon. Amint a kagylót felemeltem, az 58. sz. Seishomaru nevű halászhajó tulajdonosának hangját hallottam: "Te vagy, Yoshiko? Azért hívlak, mert most kaptam rádióüzenetet a hajóról — mondta sietve —, hogy férjed eltűnt, valószínűleg a tengerbe esett." "Mi, Fukuzo eltűnt?" — "Most keresik, nem tudnak semmi biztosat, de azt gondolom, jobb, ha tudatom veled."

Ezen a napon, 1985. október 28-án, tizennégy évi boldog házasság után, életem pokollá változott.

Több, mint egy évvel később, 1987 májusában mentem először a helyi buddhista vallási közösséghez. Mari Odajima, velem egykorú munkatársam vitt oda. Mikor Mari bemutatót Nobuyo asszonynak, a gyülekezet vezetőjének, fehér arcú, barátságos s olyan szelíd tekintetű asszony nézett rám, hogy mielőtt megszólalhattam volna, sírva fakadtam. Nobuyo asszony figyelmesen hallgatta történetemet. "Szörnyűségek történtek Önnel, és tudom, hogy nehéz lehetett elviselni — mondotta csendesesen és jóságosan —, de Ön olyan személy, ki felül tud emelkedni fájdalomán. Tegyen meg mindent, amit tud a tanácsadási munkában, teljesítse megbízatását, és segítsen abban, hogy férje lelke hamarosan nyugalmat találjon."

"Kérem, mondja meg, mit tegyek" — kérdeztem. Nem értettem, mit jelent a tanácsadási munka, vagy küldetés, de úgy éreztem, mintha szomorúságomat és fájdalmamat elfújták volna. Nobuyo asszony vállára borultam, és hangosan sírtam, aztán letöröltem könnyeimet, és ránéztem. Az ő szeme is könnyben úszott.

Az élet találkozás és elválás, szomorúság és öröm. Találkozásom Buddha tanításával a legdrágább és legértékesebb élménye volt életemnek, és mély hálát éreztem a vigaszért, melyet nyújtott.

Másnap már megkezdtem a tanulást Masayó asszony, a kerületi vezető segítségével. A HOZA reveláció volt számomra. Korábban úgy hittem, hogy az én szerencsétlenségem a legrosszabb a világon, és elkeseredett voltam, hogy egyedül kell elviselnem a nehézségeket. Amint a gyülekezethez csatlakoztam, először ismertem fel azt, hogy másoknak ugyanolyan megpróbáltatásai lehetnek.

Boldog házasság

1949-ben születtem Hachinohe városában, szüleim legidősebb gyermeke voltam. A kereskedelmi iskola elvégzése után irodai munkát vállaltam. 1971 nyarán bemutattak

Fukuzo Tamurának, leendő vőlegényemnek. Megegyeztünk a házasságban, és az esküvőt decemberre tűztük ki. Férjem családja generációkon keresztül halászzal foglalkozott. Fukuzo, iskolai elvégzése után, ugyancsak a tengeren kereste a megélhetést. Esküvő után megkezdtek új életünket egy kis bérelt házban, ahol boldogan és vidáman éltünk. Három hónap múlva Fukuzo a Bering-tengerre távozott. Öt hónap múlva kellett visszatérnie.

"Vigyázz magadra, Drágám — mondottam — mikor a hajó az Első Mólóról kifutott.

Fukuzo öt hónap múlva hazatért, de néhány nap múlva újból útra kelt, ezúttal a Kuril-szigetekre. Újból elkísértem az Egyes Mólóhoz, s ez így ment, valahányszor tengerre szállt.

1970-ben leányunk született, 1975-ben felépítettük a házunkat. Idősebb fiunk 1976-ban, kisebbik 1981-ben született.

Mikor a gyermekek nagyobbak lettek, elkezdtem dolgozni a halfeldolgozóban. 1985-ben Fukuzót rádiósoknak egy másik halászhajóra helyezték, mely szeptember 18-án a Shimokita-félsziget felé hajózott. Negyven nap múlva megtörtént a szerencsétlenség.

Álmatlan éjszakák

A kereső szolgálat őrhajókkal és helikopterekkel, és az elveszett halászhajó nyolc testvérhajójával mindent megtett, de Fukuzót nem találták meg. Háromnapos kutatás után, mely számomra három álmatlan éjszaka is volt — tudtuk, hogy nincs remény. A kora téli víz nagyon hideg volt. Hét nap múlva megtartottuk a temetést, a holttest nélkül.

Miután a halotti bizonyítványt nem kaphattam meg, a biztosítási összeget visszatartották. "Hét év is eltelik, míg a halotti bizonyítványt kiadják" — mondotta a Biztosító Társaság tisztviselője.

De, hogy fogom én ezt túlélni három gyermekkel? Életem kilátástalan volt. Úgy gondoltam, nem tudok így élni, jobb, ha követem férjemet. Szörnyű állapotban voltam szellemileg és fizikailag. Azokban a reménytelen napokban látogatott meg Mari Odijam, és vezetett el Buddha tanításaihoz.

Férjem ajándéka

Csatlakoztam a gyülekezethez, és láttam, hogy tagjai, beleértve Nobuyo asszonyt, a vezetőt és Adachi asszonyt, a kerületi vezetőt is, részvétellel vannak irántam. Kaneiri asszony, a közösség vezetője, kiváló személyiség, mérhetetlen bátorsággal fordult felém.

A tanulási idő alatt küldetésem feismerése szívemig hatolt: fel kell nevelnem három gyermekem Buddha tanításainak szellemében, hogy fele-

Emléksorok egy palástos ember közéleti missziójáról

lösségteljes állampolgárok lehessenek. Így tudom az eltávozott lelkének nyugalmát biztosítani. Adachi asszony vallásos tanításban részesített, és én e tanítást továbbadtam unokatestvéremnek és apjának, ők is csatlakoztak a hívők táborához. Szomorúságomat öröm váltotta fel. Remélni tudtam, hogy a jövő a boldogság ígértét hozza. Olyan vidámmá váltam, hogy családom és barátaim némileg csodálkozva figyeltek.

A gyülekezet tagjai között két tengerész egyesületi tisztviselő is volt. Ők segítettek ügyem intézésében. És mondhatni, Buddha segítségével hét év helyett hét hónap alatt megkaptam a halotti bizonyítványt. Felvehettem a kártérítést és a biztosítási összeget, mely gyermekeimnek és nekem járt. Olyan volt, mintha férjem a sírból nyújtotta volna felénk kezét.

Csendesen ültem házi Buddha oltárunk előtt, és kezemet összetéve mondtam köszönetet. 1988-ban Tokióban megkaptam a go-honzont, az Örökkévaló Buddha képmását. Házi oltárom fölé helyeztem. Leányom is csatlakozott a gyülekezethez, később két fiam is.

Néha kimegyek az Első Mólóhoz, és a tenger felé nézek. A kék víz fölött sirályok keringenek, és lebegnek az égen.

Yosoki Tamara fenti írása a Dharma World c. japán buddhista lap — kiadója a Risho Kosei-kai szervezet — egyik tavalyi számában jelent meg.

Rövidített szöveg, angolból fordította:

Koncz Ildikó

PANORÁMA

A népszerű külpolitikai műsor márc. 8-i adásában bemutatták New York városában a Lexington Avenuen levő kb. 150 éves unitárius templomot, s az Úrasztala mellett látható volt, lelkészi díszében doktori palástjának piros színét viselő lelkész, *dr. F. Forrester Church*. Egykoron a Harvard egyetemen szerzett doktorátust.

Dr. Forrester Church egy évtizeddel ezelőtt az amerikai protestáns, ortodox és zsidó egyházak vezető tagjait tömörítő *Lelkiismereti Alapítvány* tagjaként járt hazánkban, és vendége volt az unitárius egyháznak is. A lelkész édesapja a néhai neves szenátor, F. Church, aki a rangos külügyi bizottságnak volt elnöke évtizedeken át. Fiát is érdeklik az élet társadalmi vonatkozású problémái, több könyv szerzője és a vele készített interjúból is megállapíthattuk, hogy az Öböl menti harctérről hazatért katonák beilleszkedési gondjairól szolt. Egykoron a vietnami háborúnak is ellenzője volt Church lelkész és gyülekezete. Feltehetően most sem értett egyet az Öböl-háborúban való nagyarányú amerikai részvétellel.

A kereszténység, ha akarja, ha nem, politikai tényező. A harmadik évezred küszöbén világosan kell látnunk, hogy az úgynevezett semlegességet hirdető, hallgató egyház a mindenkor, fennálló rend kiszolgálója lett. A Biblia Istene eljegyezte magát a minden embernek kijáró igazságossággal. A hitünk tehát nem lehet csak magánügy. Társadalmi küldetéssel kell bírnia, a közéletiségre misszionáló, keresztény lelkülettel, amely kizárólag a jézusi szelídségnek megfelelő eszközöket és módszereket alkalmazhatja.

Ebben a meggyőződésben tevékenykedett Kocsordon **dr. Abrudbányai János** unitárius lelkész. Nem szabad elfelejtenünk, hogy évszázadok óta honos az unitárius szellem magyar földön is. Ez a szabadelvű keresztény gondolkodás Erdélyből indult (sokáig kolozsvári vallásnak hívták) a 16. század közepén.

Az unitáriusok egyszerűen csak megértették Isten gondolatát. Szolgálatában tudatosan tevékenykednek, Istent minden mesterkéltség nélkül keresik és tisztelik. Meggyőződéssel vallják, hogy szabadon szolgál a szellem Istennek és embernek egyaránt. A heroizmus és a szeretet árasztja a legtöbb fényt e világra Isten képéről — vallotta az Erdélyből Kocsordra menekült unitárius lelkész. Az új román kormány hatalomra jutása után (1945) menekülnie kellett dr. Abrudbányai János kolozsvári teológiai professzornak, mivel jobboldali tevékenységgel vádolták.

1945—46-ig Kocsordon bújdosott, majd 1946 szeptemberében hivatalosan is kinevezték a kocsordi unitárius parókiára lelkésznek. A szolgálatot számára nem csak a prédikáció jelentette.

Az új vallásos élmény nyújtását nem az új tanok, új kultikus cselekmények bevezetésében látta, hanem az egyén szerepének új értelmezésében. Az egyháza rendeltetésének tartotta az öntevékeny életre nevelést és az üdvösséget, mely által új harmónia jön létre az atyafiak lelkében. Jól tudta, hogy a hitet, a magatartást a személyes példa útján lehet átadni. Csakis így lehet az ember méltó a teremtés nagyszerűségéhez. Ő valóban a falu mindenesé tudott lenni. "Azért viselek palástot, hogy mindenkin segítsek." Az örökké tenni tudó Balázs Ferenc mészki unitárius lelkész barátjával vallotta: "Föl kell fedeznünk a világot lelkét."

Újjá kell születnünk valamennyiünknek."

Irányításával fejlődésnek indult a község kulturális és gazdasági élete. Parókiát épített, az egyház földjén kissovetkezetest alakított ki. A vállalkozó atyafiakkal együtt művelték a földet. A közös jövedelemből kultúr házat építettek, amelyben mozigépet üzemeltettek. Felújították a

már korábban beindult falusi színházást. Az emberek úgy érezték, hogy a lelkészük vezetésével végzett munkájukkal részt vehetnek az egészséges, új magyar társadalom megteremtésében. Ám ez a terményük az 1950-es években szertefoszlott. A központilag irányított, parancsuralmi rendszer nem tolerálta az alulról jövő egyházi kezdeményezéseket. Felszámolták az öntevékeny közösségeket, államosították a kultúr házat, elvették a földeket. Felszabadulásként érkezett 1956 októbere. A tisztánlátás órája jött el. A visszafojtott elégedetlenség a felszínre tört. A lelkéssel együtt mindenki úgy érezte, hogy itt a lehetőség az öntevékeny, demokratikus faluközösség kiépítésére, az emberi méltóság helyreállítására.

Az unitárius kereszténység hármas feladatát fogalmazták meg. Az egyház nem korlátozhatja tevékenységét csak a belső hitre. Nyíltan kell vádolnia minden olyan társadalmi állapotot, amely ellentmond Isten igazságának; a bibliai jó hír elferdíthetetlen, nyilvános hirdetése és szálljon síkra a kizsákmányoltak és elnyomottak érdekében. Az unitárius parókián megbeszéléseket tartottak, az iskolában népgyűlést hívtak össze.

A kurucos rátartiság és a szabadelvű gondolkodás megbosszúlta magát. A szemtanúk szavaival élve — a forradalom leverése után pufajkások jelentek meg egy téli éjjel a faluban. Elzárták a templom környékét, körülvették a parókiát, és elhurcolták a lelkészt. A presbitereket pedig ütlegették és a parókia tornácán falhoz állították. Állami nyomásra az unitárius egyház is megfosztotta papi hivatásától az elítélt dr. Abrudbányai Jánost. A börtönövek, a vallatások kikezdték egészségét, amibe bele is halt.

1990. dec. 14-én a Magyarországi Unitárius Egyház évzáró E.K.T.-gyűlésén rehabilitálta dr. Abrudbányai János volt kocsordi lelkészt. Huszti János unitárius püspök méltatta a rehabilitált lelkész munkásságát.

A Kelet-Magyarországi Szabadelvű Protestáns Kör példaképének tekintti a népszolgálatot teljesítő lelkészt. Kezdeményezni fogják, hogy szolgálatának és meghurcolásának helyén, Kocsordon emléktáblát helyezzenek el az unitárius parókia falán, illetve utcát nevezzenek el róla.

Felhős Szabolcs

Az érettség, amelyet fejlődésünk során el kell érünk, nem más, mint önmagunk állandó formálása, hogy egyre szerényebbek, egyre szelídebbek, egyre igazságosabbak, egyre becsületesebbek, egyre békeszeretőbbek, egyre jóságosabbak, egyre együttérzőbbek legyünk.

(Albert Schweitzer)

Emlékezünk...

Ma két egymást követő nemzedék jeles unitárius papjával ismerkedünk meg: Szász Mózes és Albert Jánossal.

A 170 évvel ezelőtt (1821) január 14-én elhalálozó

Szász Mózes

egyike azoknak a gazdag tollú unitárius lelkész elődöknek, akinek életéről és irodalmi munkásságáról a mai generáció nagyon keveset tud. Az unitárius irodalmárokkal foglalkozó gyűjteményem is csak négy olyan tudósítást tartalmaz, amelynek alapján az irodalom az alábbi tartja méltónak életéről és munkásságáról megörökíteni.

Szinnyei József a "Magyar írók élete és munkái" 1890—1914, és Zoványi Jenő 1977-ben megjelenő "Magyarországi protestáns egyháztörténelmi lexikon"-ja szerint Vargyason születik 1780 októberében. Iskolai tanulmányait Vargyason kezdi, Tordán folytatja és Kolozsvárt végzi. 1807-ben a bécsi, 1808-ban a jénai egyetemen tanul. 1809-ben hazajön és ez év júniusától a kolozsvári unitárius egyházközség lelkésze.

E lexikonba illő rövid életrajzi adatai sem papi, sem magánéletéről nem sokat árulnak el.

Szinnyei József fenn említett munkájában az Erdélyi Múzeum 1816—17-ben és 1818-ban megjelenő két munkájáról tesz említést. Az egyik "Az egyiptomiak, perzsák, görögök és rómaiak nevelési módja"-ról; a másik "Az élet regulái" címet viseli. E két munkáról megemlékezik az Unitárius Élet 1981. jan.—febr. számában Liszka Tibor "Unitárius magyar hírlapírók" c. tanulmánya is, kiemelve, hogy mind a két munka neveléstani értelemben íródik.

Köblös Zoltán 1905-ben megjelenő "Halotti beszédek" c. könyvecskéje az akkori viszonylatban új tartalmi mondanivalóval jelentkező halotti beszédek mondó lelkészek sorában megemlékezik Szász Mózesről is. Időrendben a következő nagy hatású halotti beszédeit sorolja föl:

1811. november 10-én Ajtai István felett. Nyomatásban ez Kolozsvárt jelenik meg 1812-ben.

1812-ben előbb Daniel Elek fölött mond "Egy jó gazda tisztelete a házban s a társaságban" címen — ugyanezen évben Kolozsvárt megjelenő temetési beszédet. Majd Ugron Lászlóné sz. vargyasi Daniel Juliannát búcsúztatja.

1814. ápr. 24-én Homoródkarácsonyfalvi Demjén László felett mond — Kolozsvárt 1814-ben megjelenő — beszédet.

1817-ből két beszéde felől tesz említést Köblös Zoltán könyvecskéje. Március 23-án Nagy Mihály és június 25-én Kaáli Nagy Lázárné sz. Pápai Erzsébet felett elhangzó-ról. Az előbbi hely és név nélkül, az utóbbi hellyel (Kolozsvár) és névvel 1818-ban jelenik meg.

Életírói szerint 1821. január 14-én halálozik el. Zoványi úgy tudja, hogy

Sylveszter György és Molnos Dávid tart fölötté búcsúbeszédet.

Amíg 170 évvel ezelőtt január 14-én halálozik el Szász Mózes, addig ugyanezen évben szeptember 11-én születik egy másik irodalmi tevékenységet is folytató unitárius lelkész,

Albert János.

Vele — a fenn említett Szász Mózesnél — jóval gazdagabb irodalom foglalkozik.

Nyárádszentlászlón születik, ahol apja — János — unitárius lelkész. Középkorai tanulmányait Székelykeresztúron (1830—1839) és Kolozsvárt (1839—1843) végzi. Másfél évig jogot hallgat. Ezalatt Kriza János mellett segédlelkész és köztanító. 1845 februártól a tordai unitárius egyházközség lelkésze. Ebben a minőségében 40 évig szolgál. Tanít a helybeli unitárius gimnáziumban,

amelynek a szabadságharcot követő időszakban újraélesztése nevéhez fűződik. Három iskolai évben (1856—57, 1864, 1866) az algimnázium igazgatója. Mint tanár, latin nyelvet, ékesszólást és erkölcsstant tanít. Ez utóbbi tárgyból, kéziratban maradó tankönyvet ír.

1874-ben kiad egy imakönyvet — templomi használatra. A Keresztény Magvetőbe ír egyházi beszédek és könyörgéseket, közöl egyháztörténelmi adatokat. Részt vesz Derzsi Károly mellett Szentábrahámi Mihály latin nyelvű munkája magyarra fordításában.

1908. november 7-én halálozik el.

Két egymást követő lelkész nemzedék jeles tagjával ismerkedtünk meg. Az unitarizmusban rejlő értékek tolmácsolásával jelentkeztek. Méltóak emlékükhöz felelevenítésére.

Kelemen Miklós

ERDÉLY

Nyugalomban élő szolgatársak

Az Unitárius Élet szerkesztősége arra kért, hogy emlékezzem meg azokról az erdélyi unitárius lelkészekről, akik annak idején 1950—1990 közötti években becsülettel szolgáltak és akár a korhatár betöltésekor (70 év) vagy betegség vagy más ok miatt hamarabb nyugalomba vonultak és ma is élnek. Szívesen teszek eleget a felkérésnek, hiszen ez is egy darabja az erdélyi unitarizmus kellően meg nem becsült történelmének.

Az alábbiakban — emlékezetem szerint — a nyugalomba vonulás sorrendjében sorolok fel 31 lelkészt és két teológiai tanárt, összesen 33 embert, akik akár a kor okozta kényszer miatt, az otthon csendességében, akár még erővel és vállalkozó kedvvel itt-ott ki sűrűbben, ki kevesebbszer aktív szolgatársukat kísérik, vagy részt vesznek elhunytak temetésén, búcsúznak nyugalomba vonulóktól, vagy örömmel köszöntenek egy új lelkészt Isten és egyházunk szolgálatba állása alkalmával.

A nevek után felsorolom utolsó szolgálati helyeiket, így az olvasó érdekesebb képet kap, hiszen sokan saját vagy szüleik falujára ismernek az utolsó szolgálati helyek között.

Íme: Pál Tamás — Küküllődombó (ő az egyetlen, aki állami nyugdíjat élvez, a többiek mind az erdélyi egyház nyugdíjintézetétől kapják nyugellátásukat attól az intézettől, melynek igazgató vezetője voltam éveken át).

Máthé Zsigmond — Szentábrahám; Páll Dénes — Alsóboldogfalva; Lukács Sándor — Dicsőszentmárton; Kelemen Imre — Homoródköklánd; Major Sándor — Harangláb; Török Elek — Firtosmartonos; Ürmössy Gyula — Sepsiszentgyörgy; Fülöp Árpád — Olthévíz; Vágh Mihály — Kobátfalva; Fülöp Elemér — Kide;

Kovács Domokos — Bözöd-Körispatak; Kiss Tihamér — Székelyderzs; Szász Dénes — Jobbágyfalva; Simó Attila — Nyárádszentmárton; Adorjáni Rudolf — Küküllőszéplak — Szőkefalva; Mester Ákos — Tarcsafalva; dr. Lőrinczy Mihály — Szind; Nemes Dénes — Kálnok; Lukács Mózes — Csekefalva; Kiss Zoltán — Kövend; Sebe Ferenc — Kolozsvár; Mátyás György — Kőkös; Miklós István — Medgyes; Halmágyi Pál — Bethlenszentmiklós; Bedő Béla — Datk; Albert Attila — Sepsiköröspatak; Török Ferenc (rokkant nyugdíjas); dr. Szász Dénes — Székelyudvarhely.

Teológiai tanárok: dr. Erdő János egyházi főjegyző — Kolozsvár; dr. Izsák Vilmos — Kolozsvár.

A 33 felsorolt közül, azaz a 31 lelkész közül többen viseltek hosszabb-rövidebb esperesi tisztséget is:

A következőkben meg kell állapítanunk, hogy a nyugalomba vonult lelkésztársak szolgálati éveik alatt gondoskodtak arról, hogy a nyugalom éveire lakással, házzal vagy blokk öröklakással rendelkezzenek, s így az utód háboríthatatlanul költözhetett be a megüresedett és rendben hátrahagyott parókiába.

A következőkben számba vesszük azt, hogy a fenti 33 nyugdíjas mely városokban, falvakban éli mai életét; Kolozsvárt 7; Székelyudvarhelyen 5; Marosvásárhelyen és Dicsőszentmártonban 3—3; Székelykeresztúron és Sepsiszentgyörgyön 2—2; kisebb városokban: Medgyes, Erdőszentgyörgy, Olthévíz, Szászregén 1—1.

Egykori szolgálati helyére: Kide, Székelyderzs, Tarcsafalva, Bethlenszentmiklós 1—1. Néhányan szomszédos faluba költöztek, nyilván családi kapcsolatok következtében.

Ürmössy Gyula

LEVÉL HAMDENBŐL

Hamden város Connecticut állam egyik kisvárosa. Itt lakik feleségével együtt az ottani unitárius gyülekezet egyik érdemes tagja, Oscar D. WEINER. Feleségével európai turistaútra indultak a nyáron, Budapestre is terveztek két napot, s telefonon megkérdezték a Boston városában működő unitárius központ elnökét, jó barátjukat, dr. W. Schulz elnök urat, tudna-e adni olyan budapesti unitárius telefonszámot, ahol angolul is beszélnek. Így hívták fel egyik szept.-i napon alulírottat, közölve, hogy csak két napjuk van, de szeretnének elbeszélgetni a magyar és erdélyi unitáriusok életéről, soráról. Több mint két órán át beszélgettünk politikai, vallási, erdélyi, budapesti kérdésekről. Kértem, hogy jöjjenek el a szept. 16-i vasárnapi istentiszteletre, ahol találkozhatnak püspökünkkel is, aki jövő év nyarán amerikai látogatásra készül. Így is történt, eljöttek, beszéltek a püspökkel és a jelenlevő angol vendéggel, dr. R. Smith-el is. Okt. 5-én írt levelükben megköszönték, hogy az első padba vezettem őket, és meghatva emlékeznek arra, hogy egy fiatal unitárius nő melljük ült és angolul tolmácsolta a szertartás lényegét, forgatták az énekeskönyvet, melyet a tolmács (dr. Kádár Ildikó) mindig a megfelelő oldalra nyitott ki.

Templomukban a napfény megvilágította a minden unitárius által ismert jelvényt, a kelyhet és a benne égő lángot figyelték és azt a lelkületet, mely az imádkozó és éneklő gyülekezetből az ő lelkükbe is átáramlott. Az óceán elválaszt, de így össze is köt minket egyszerű unitárius turistákat önmagukkal, az ősi hagyomány örököivel, — írták — s örvendenénk, ha amerikai útja során a meleg kézfogással búcsúzott püspök őket is meglátogatná 1991-ben.

F. J.

NYÁRÁDGÁLFALVA ÜNNEPELT

A Marosvásárhelyt megjelenő Nép Lapjában olvastuk, hogy Nyárádgálfalva lakossága a község nagy unitárius szülőtte, Szentivány Mihály mellszobrát leleplezte és a kultúrházat is róla nevezte el az elmúlt év novemberében. Dr. Kovács Lajos püspök úr is részt vett a szoboravatást követő istentiszteleten. A templomban Illyés Kinga szavalt.

Szentivány Mihály mellszobrát Gyarmathy János és Kiss Levente szobrászművészek alkották. A szülőházban, az ősi kúrián emléktáblát helyeztek el. Az ünnepi műsoron Fekete Károly, Kilyén Ilka és Bordi Aranka szerepelt.

Szentivány Mihály, a múlt század egyik legjelentősebb erdélyi költő volt, — "Erdély Petőfije", ahogy emlegették, — emlékét mi is kegyelettel őrizzük.

F. J.

UNITÁRIUS BIBLIOGRÁFIA

Nagymúltú és sok évfolyamú folyóiratok legfőbb iránytűje a jól szerkesztett tárgymutató és tartalomjegyzék. Aki valaha is végzett tudományos munkát, jól tudja, hogy milyen nagy segítséget jelent, ha van ilyen a kézben, ha nem kell végigböngészni minden évfolyamot és számat, nem kell keresgetni feleslegesen, hanem előveszi a tárgymutatót és mindjárt megkapja azt, amit keres, sőt újabb támpontokat is kap a kutatásra.

A Keresztény Magvető immáron 129-ik éve jelenik meg — ha nem is folyamatosan — és a 95-ik évfolyamnál tart, hirdelve az unitárius szellemi élet erejét, hitünknek igazságát és közli történelmünk számtalan adatát. Az első tárgymutatója 1913-ban jelent meg és dolgozza fel a folyóirat tárgymutatóját a kezdetektől 1912-ig. Szerkesztője, dr. Borbély Ferenc jeles tanárunk volt. A második (1913—1933-ig terjedő éveket) Erdő János dolgozta fel, jeles tudósunk a Kolozsvári Teológia volt rektora. Sajnos nyomtatásban több nem jelent meg.

Örömmel mondhatjuk azonban, hogy folytatás is következik. Az Unitárius Élet jeles "krónika írója" Kelemen Miklós lelkész, egyházi titkár, szorgalmas munkával állította össze az 1933—1979-ig terjedő évfolyamok tárgymutatóját, gépelve, és úgy tudom, hogy dolgozik a többin is. Kelemen Miklós szorgalmas munkája egyházunk könyvtárában található meg gépelve, igazán megérdemelné, hogy az egyház mintegy 100 példányban legalább sokszorosítsa és a fontosabb közönyvtáraknak megküldjenék munkájának eredményét.

Szász János

HÍREK

Összegyűjtötte: dr. Ferencz József

Frankfurt Fischerfeldstrasse 16 sz. alatt működik az egyetlen német-ajkú unitárius templom, melynek lelkésze dr. Manuel Tögel. Általában minden második vasárnapon tartanak istentiszteletet a frankfurti templomban, a többi vasárnapokon a lelkész a közeli Giessen, Darmstadt, Bodingen, Bad Nauheim városokban bérelt helyeken, iskolákban, vendéglők külön termében tart a szórványban élők részére vallásos találkozót.

Az IARF tanácsa — Council — márc. 6—10. közötti napokon tartja idei ülését, melynek fő tárgya döntés a főtitkárnak arról a javaslatáról, hogy az IARF központi irodáját Frankfurtból helyezték másüvé; az egyik javaslat Oxford, ahol a Manchester College ülések, istentiszteletek tartására alkalmas. Természetesen gondoskodni kellene megfelelő irodahelyiségről, lakásról a

főtitkár részére. Az IARF jelenlegi dolgozói nem támogatják ezt a javaslatot.

Dr. Karácsony Sándor, neves nevelő és filozófus az idén ünnepelhette volna meg születése százéves évfordulóját, ha a sok szenvedés, melyben osztályrésze jutott, már korán, 1952-ben el nem szőlította volna az élők sorából. Tízéves huzavona után szülőfaluja, Földes község művelődési háza végre 1989-ben felvehette jeles szülöttének a nevét.

A lelkiismereti szabadság sérthetetlen címmel tartott nagy beszédet II. János Pál pápa jan. 1-én. Ha békét akarsz, tartsd tiszteletben minden ember lelkiismeretét. Minket a jeles mondás Dávid Ferenc nem egy hasonló kicsengésű mondatára emlékeztet.

Erdély római katolikus magyarjainak új segédpüspöke, dr. Jakubinyi György az Új Embernek adott nyilatkozatában beszélt a minden erdélyi magyart egyformán terhelő ama felelősségről, hogy maradjon meg születési helyén, és nagy harcot ott küzdje meg, ahol született és él.

Az UNITÁRIUS FALINAPTÁR éveken keresztül zavarta a magyarországi unitáriusokat, mert állandóan köteles volt a romániai szerkesztőség Ceausescu-idézeteket és román ünnepeket közölni. Az idei, 1991. évi naptárt és az ott bemutatott két szép erdélyi unitárius templomot, Homoródszentmártont és Szentábrahámot örömmel nézegettük, örvendve annak, hogy a még igen nehéz 1989-es esztendőben történt meg e két templomnak nagyobb javítása. Ez biztosítéka annak, hogy az ottani unitárius hívek akkor tették meg kötelességüket egyházukkal szemben. A naptár mindig hétfővel kezdi a hetet és a vasárnap után egy idézettel tanít a Biblia forgatására. A július első vasárnapja után olvasható ige: "az igazak ösvénye olyan, mint a felragyogó világosság, mely egyre világosabb lesz délig", mindnyájunknak is szól (Példabeszédek könyve 4,16). Köszöntjük a névtelen gondos szerkesztőket.

A hazai zsidóság körében jelentős változás történt. Dr. Schöner Alfréd főrabbi, a Dohány u.-i zsinagóga rabbija, Izrael állam zsidó szervezeteitől meghívást kapott hosszabb teológiai munka végzésére. Ezért említett tisztéről lemondott és Izraelbe költözött. Helyébe Landesmann György főrabbit választották meg a Dohány u.-i templom vezető rabbijának. Tisztének végzéséhez sok sikert kívánunk.

Az Új Élet, a hazai zsidóság szemléjének szerkesztője továbbra is dr. Domán István főrabbi, aki e tisztet már évek óta eredményesen tölti be.

A konfirmáció az 1990. évben elmaradt. A jelentkezők számára való tekintet nélkül, minden évben idejében meg kell tartani a konfirmációt,

melynek rendjén a kiskorukban megkeresztelt gyermekek hitükről öntudatosan tehetnek vallást. Példát vehetünk a hazai izraelita felekezetről, mely bármikor megáldja a bár micvóra, a Tóra első olvasására jelentkező gyermeket, ha megfelelően elkészült, bármely ünnepnapon a gyülekezet felnőtt önálló tagjává avatja. Szép szokás az is, hogy a gyermek szülei keddson szeretetvendégségen látják vendégül a gyülekezet tagjait. Ez hasonlít a külföldi, angol és amerikai unitárius gyülekezetek legtöbbszörében a rendes vasárnapi istentisztelet utáni kávé fogyasztásos beszélgetési alkalmakhoz, amikor a hívek a lelkésszel és a jelenlevő más gyülekezeti tagokkal elbeszélgethetnek.

Az Oxfordban és Manchesterben tanuló két erdélyi lelkésztől az angol sajtóból örvendetes híreket kaptunk. **Kászoni József** már több helyen angolul prédikált Manchester környékén. **Kovács István** homoródújfalusi lelkész útlevel gondok miatt késve érkezett, de ismerve szorgalmát, reméljük, hogy idejét értékesen használja fel.

Az alsófelsőszentmihályi — Göncz Mihály lemondása és Győrbe történt költözködése folytán megürült lelkészi állásra dr. Kovács Lajos püspök **Bálint Imre** eddigi homoród-szentpéteri lelkészt nevezte ki.

Rev. Arthur Vallance ny. unitárius lelkész, az Inquirer éveken át volt szerkesztője feleségével, Elspet Hallal együtt fiukhoz Új-Zélandba költöztek és ott éveken át társadalmi munkában egy unitárius kis gyülekezetet pásztortak. 88 éves volt elhalálzásakor, hamvait hazavitték és kedvenc munkahelyén, Great Hucklow-ban, az unitárius nyaralótelepen helyezték örök nyugalomra. Az özvegy több ismert egyházi vezetőnek évfolyamtársa volt az oxfordi Manchester College-ben.

Erdélyben a nyomdák zsúfoltsága gátolja a Keresztény Magvető és az Unitárius Közlöny rendszeres megjelenését. A szerkesztők a hazai olvasók megértését kérik.

Az Anthropology of Eastern Europe Review 1990. évi őszi számában terjedelmes, értékes tanulmányban ismertette meg az amerikai szakember olvasókat a kelet-európai nevelés újabb problémáival **dr. Kozma Tamás** egyetemi tanár, a hazai Institut for Educational Research főigazgatója, mely a Művelődésügyi Minisztérium keretében, de önállóan végzi feladatát.

HIBAHUSHA japánul túlélőt jelent. Ez a címe annak az új könyvnek, melyben angol nyelven orvos szakemberek szólnak a Hirosima és Nagasaki atombombázásának túlélőit ma is pusztító szenvedésekről. A kötetet a Risho Kosei Kai kiadásában megjelenő Dharma World (az igazság világa) ismertette. Az egyik legutóbbi hozzánk érkezett számban az idős **dr. Nikkio Niwano**

elnök arról is írt, hogy mindnyájan Isten és Buddha irgalma alatt élünk.

Petőfi székelykeresztúri körtefájáról emlékezett meg a Magyar Nemzet febr. 11. számában **Macskási Zoltán**, aki székelykeresztúri öregdiáknak nevezte magát. Nyilván egykori gimnáziumunknak, vagy utódjának volt a tanulója.

A Magyar Nemzet Visszhang c. febr. 11-i mellékletében megemlékezés történik egy erdélyi méltatlanul elfelejtett irodalomtörténészről, aki 1980-ban halt el. **Mikó Imre** kezdte el és **Kicsi Antal** folytatta **Balázs Ferenc** életrajzát, mely végül is megjelent. **Kicsi** élete utolsó éveiben szenvedélyesen vetette bele magát — írja az emlékező — **Balázs Ferenc** írói népszerű munkásságának, szellemi hagyatékának vizsgálatába. Emlékezetünk szerint **Horváth István** fiatal kutató fejezte be a három szerző kezényomát őrző életrajzot.

L'Actualité Religieuse dans le monde c. érdekes francia szemlében sok mindenről olvashatunk. Feljegyzzi egy statisztikus, hogy egyesülés előtti NSZK fele részben volt katolikus és protestáns, most az egykori NDK csatlakozása után az egyesült Németországban a protestánsok száma jelentősen megemelkedett. Nőtt az egyetlen valláshoz sem tartozó lakosok száma, akiket a mai összlakosság 25%-ára becsülnék.

A Londoni Inquirer c. unitárius szemle dec. végi számában **Anghi Gyöngyi**, aki jelen volt a szeptemberi centenáriumi ünnepségeken, **Budapest Centennary** c. emlékszik ünnepségünkre.

Gellérd Imre lelkész kéziratban terjedt prédikációit leánya a Center for Free Religion kiadásában **Kovács István** lelkész bevezető tanulmányával sokunk örömeire megjelentette. E kötetből minden erdélyi és magyarországi lelkész kapott ajándékba egy-egy példányt, a hálás gyermek adományából. Érdeklődők megvásárolhatják a Protestáns Könyvesboltban. (Ára 120,— Ft).

A Schweizerischer Verein für freies Christentum c. svájci német és francia tagozattal rendelkező szervezet, az IARF korábbi főtitkárával támadt vitájuk miatt felfüggesztették tagságukat az IARF-ben. A márc. tanácsülés tárgysorozatán örömmel olvastuk, hogy vezetőjük **dr. Max Balsinger** lelkész kéri tagságuk helyreállítását. Örvendünk ennek a lépésnek, mert köztük egyházunknak és erdélyi testvéreinknek is sok igaz barátja dolgozik.

Chapter versus Membergroup. Az IARF rendes tagjait egyes országok egyháza, a tagegyházak képviselik. Ismeretes, hogy ilyen minőségben tagja alapítása (1900) óta az erdélyi és a hazai unitárius egyház is. Az IARF alapszabálya ismeri az egyéni tagságot is, egyes személyek tagdíjat fizetve tagjai lehetnek az IARF

szervezetének s ezért kapják annak szemléjét stb. Az utóbbi években az egyre növekedő egyéni tagok országokként szervezetekbe tömörülnek, melyet angol szóval **CHAPTER**-nek neveznek. A márc. Council fogja rendezni a Chapterek jogállását, mert a hamburgi kongresszuson tartott közgyűlésen vita támadt e kérdésben a tanácsstagi jelölést illetően, holland vonatkozásban. Hollandiában több kisebb-nagyobb egyház és mozgalom alkotott együttes képvisellett egy tagegyházat, akiknek a tanácsi (Council) tagságra vonatkozó jelölésével a Chapterben tömörült tagok nem értettek egyet.

Felmerülhet az a gondolat is, hogy felnőtt híveink is lépjenek be egyénilag az IARF tagjai közé, s alkossanak magyarországi Chaptert. Érdemes ezen gondolkodni s várjuk a véleményeket akár pro vagy contra.

Az IARF Council tanácsstagságára vonatkozó új elképzelés az lenne, hogy 70 év fölött senki ne lehessen tagja e vezető testületnek és három cikluson, azaz 9 éven, túl ne szolgálhasson Világszövetségünkben. Ezt mi is támogatjuk.

ÖRÖMHÍR

A Magyar Televízió protestáns adásai során, 1991. márc. 24-én, Várnap unitárius műsort közvetítettek. Az interjúban neves unitárius közemberek és nyugalmazott püspökünk válaszoltak Feyér Zoltán szerkesztő kérdéseire, zárakkordként Kelemen Miklós imáját hallhattuk.

A vallásos műsorok produceri irodájával folytatott tárgyalások során ígéretet kaptunk arra, hogy az évi négy egyenesadásban közvetített istentiszteleti rendbe egyházunkat is beveszik.

UNITARIUS ÉLET

Laptulajdonos
a Magyarországi Unitárius Egyház

Felelős kiadó:
HUSZTI JÁNOS

Felelős szerkesztő:
Orbókné Szent-Iványi Ilona

Szerkesztőség címe:
V., Nagy Ignác u. 4. Budapest, 1055
Telefon: 111 2801

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely hírlapkézbesítő postahivatalnál, a hírlapkézbesítőknél, a Posta hírlapüzleteiben és a Hírlapelőfizetési és Lapellátási Irodánál (HELIR) Budapest XIII., Lehel u. 10/a — 1900 —, közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a HELIR 215-96 162 pénzforgalmi jelzőszámmal.

Évi előfizetési díj: 180,— Ft
Egyes szám ára: 30,— Ft

Index: 25 842

MTESZ Házinyomda — 91.0258 Budapest, 1991
Felelős vezető: Boncza Gábor

HU ISSN 0133-1272